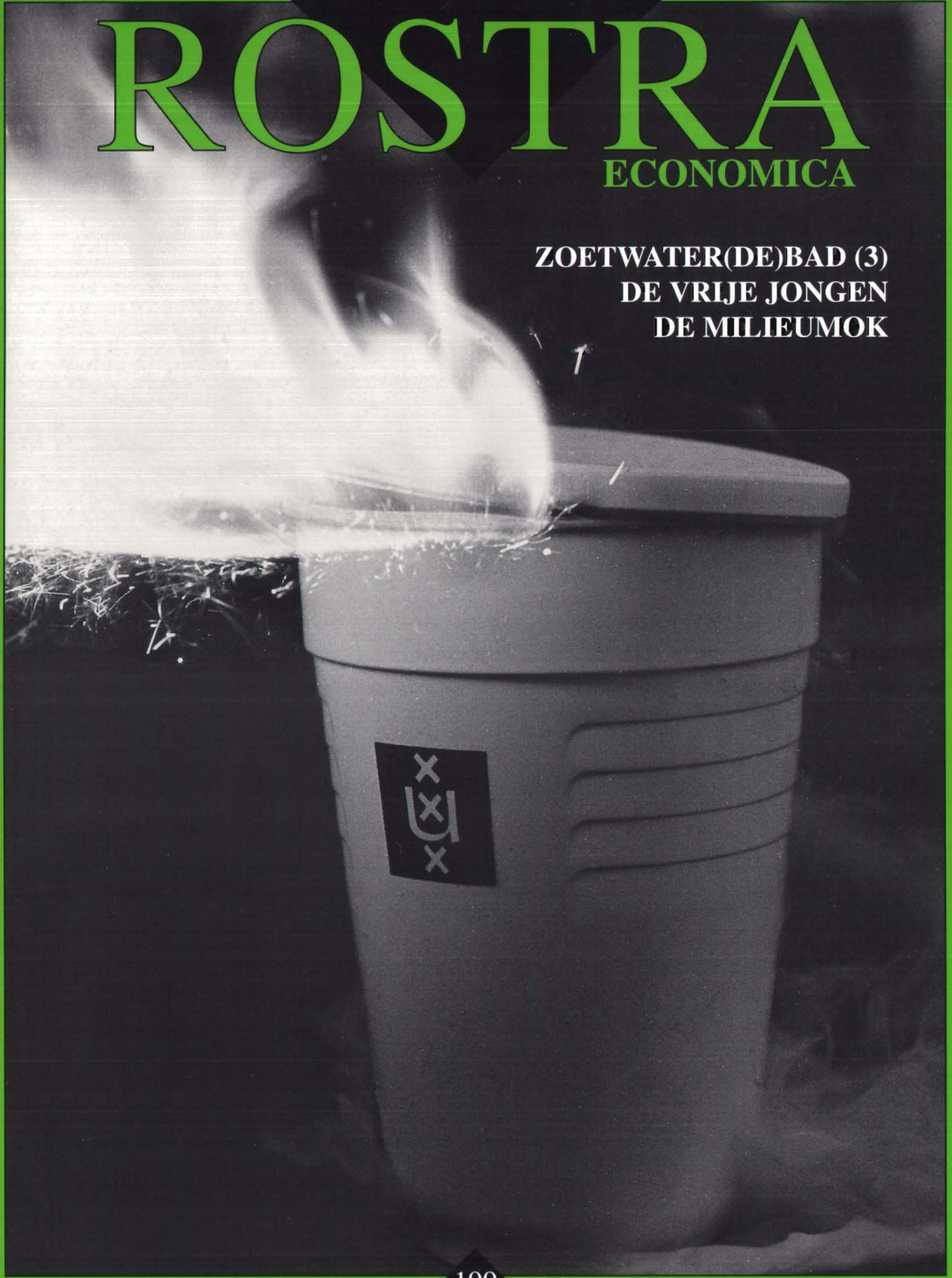

ROSTRA

ECONOMICA

ZOETWATER(DE)BAD (3)
DE VRIJE JONGEN
DE MILIEUMOK

Alles doen om geluk voor je cliënten af te dwingen.

Dat wordt je business.

Net zo lang doorzoeken tot je het juiste antwoord hebt gevonden. Niet ophouden tot je succes voor je cliënten hebt afgedwongen. Daar sta jij voor. Want je ziet de problematiek van je cliënten als een uitdaging. Het is deze instelling die wij van je verwachten als je als accountant m/v bij ons aan de slag wilt.

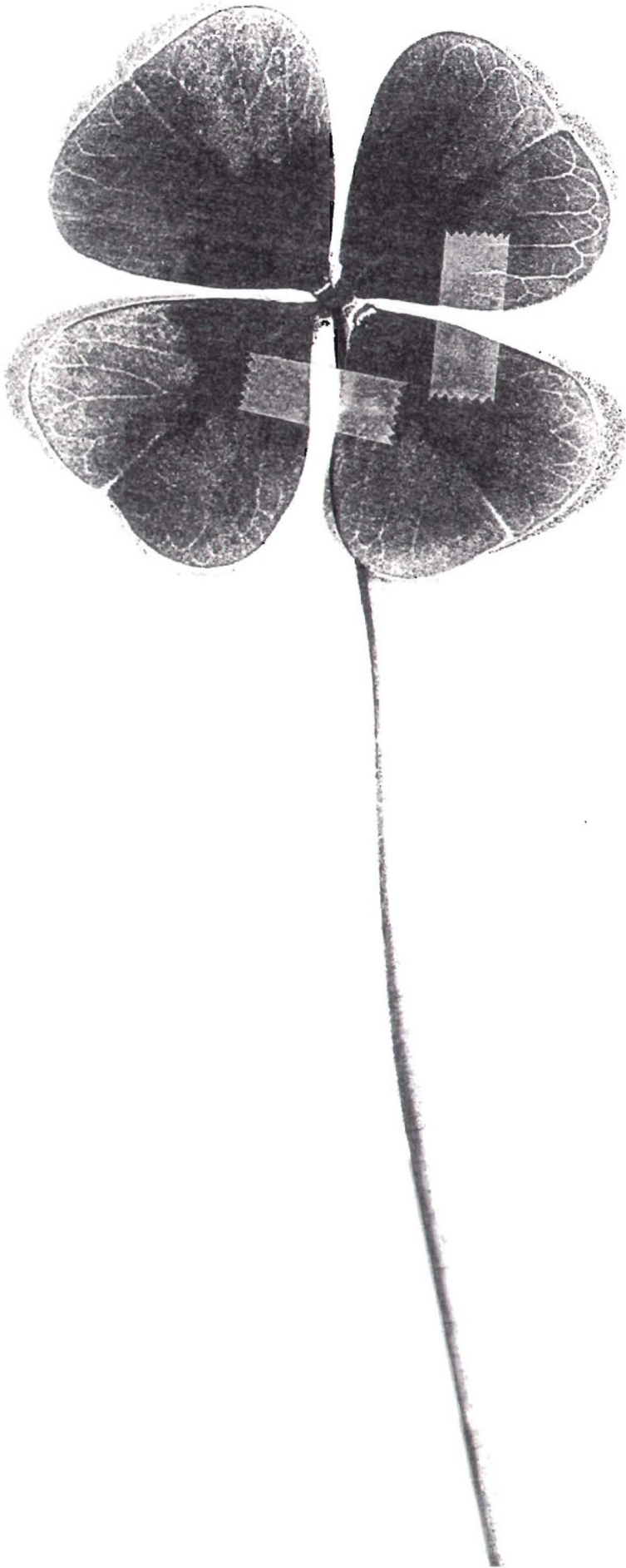
ACCOUNTANTS

Topprestaties leveren is de norm bij Coopers & Lybrand. In een open en stimulerende omgeving werk je aan bedrijfsgerichte oplossingen, waardoor onze cliënten beter, efficiënter en slagvaardiger kunnen opereren.

Ben jij een afgestudeerde bedrijfseconoom die ons aanbod durft aan te nemen? Zie jij het werken in teamverband als een professionele stimulans? Ben je ondernemend en op zoek naar verantwoordelijkheid? Ben je ervan overtuigd dat geluk af te dwingen is? Stuur dan je schriftelijke sollicitatie voor toekomstig accountant naar Coopers & Lybrand, t.a.v. de heer P. Schuijjer, postbus 94200, 1090 GE Amsterdam, telefoon (020) 568 66 66.

**Coopers
& Lybrand**

**Solutions
for Business**

Maakt De Beus PvdA weer rooskleurig met zijn partijprogramma ?
pag. 4

Ons nationale telecombedrijf is te koop
pag. 18

Esther van Rijswijk

- 4 Verkiezingskoorts; PvdA
- 5 Agenda
- 7 Vijf jaar na dato: 'De vrije jongen' Willem Leenen
- 10 Zoetwater(de)bad (4) Hugo Strikker
- 13 Facts & Figures van een nieuwe prof
- 15 Uitverkoop van de dienstensector? prof.dr. M.W. de Jong
- 16 Fac-nieuws: NOBAS & Age, SEF, EEFA & Panta Rhei
- 18 KPN gaat de beursvloer op Gunnar Schumburg
- 21 Onderzoekservaring opdoen bij de SEO C. Witteveen
- 22 Badmeester (3): iedereen wil leren zwemmen
prof.dr. A.I.J.M. van Hoorn & prof.dr. J.G. de Wit
- 22 Slotwoord E. Slot
- 23 Column Pieter den Haen
- 23 Roetersstraat 11: Agora's milieumok Esther van Dijk

REDACTIONEEL

Terwijl het hinterland van de CDA (lees Limburg) weer langzamerhand zijn brakke hoofd boven water steekt, staat Neerlands' digitale stad blank. Blank met de politieke *sound-bites* wel te verstaan. Voormalig burgemeester Ed van Thijn strijkt (wederom) neer op het Haagse pluche. Daarmee barst de stoelendans om Amsterdams eerste burger in alle hevigheid los. Mogelijke opvolgers die genoemd worden (o.m. Nordholt en ene H. Mens), voeden hun kansen op Akkermans' wijze middels de standaardontkenningen. PvdA is zoekende naar zijn roots. Naar verluidt schiet UvA-boedha Van der Ploeg zijn geplaagde partij te hulp in de zoektocht naar de electorale Heilige Graal. De Beus, die het partijprogram van de PvdA in zijn zwembroek schreef, lijkt echter een ander bedevaartsoord te zoeken. Wellicht kan-ie aanschuiven bij het zoetwater(de)bad of bij de badmeesters van de FEE leren zwemmen?

Blad van de Faculteit der Economische Wetenschappen en Econometrie van de Universiteit van Amsterdam
Nummer 199, Februari 1994

Redactie:
Pieter van der Does
Dr. Ir. H. Koster
Willem Leenen
Dr. J.K. Martijn
Esther van Rijswijk
drs. P.R.J. Roet
Gunnar Schumburg
Zeger Stinis

Fotografie:
Hans Lingeman
Robert Scheerder

Opmaak:
Robbertjan Roet

Deadline:

Aanleveren artikelen maartnummer vóór 14 februari en mededelingen voor agenda: 21 februari.

Adreswijzigingen:
Studentenadministratie,
Nieuwe Doelenstraat 15
1012 CP Amsterdam

Voor reacties, brieven en open sollicitaties is de redactie bereikbaar op:
Kamer 0.05 (E3) Roetersstraat 11
1018 WB Amsterdam
Tel: (020) 525.4297

Ingezonden brieven, artikelen en studierapportages kunnen worden ingekort.

Voorpagina:
Milieumokken (Robert Scheerder)

Verschijsning:

8 x per jaar in een oplage van 4000 ex.

Advertenties:

Tarieven op aanvraag verkrijgbaar. Opdrachten schriftelijk t.a.v. de penningmeester.

Advertenties in dit nummer van:

Coopers & Lybrand
Deloitte & Touche
KPMG Klynveld
KPN
Moret Ernst & Young
Scheltema Holkema Vermeulen
VB Accountants

Zet- en drukwerk:
De Bussy Ellerman Harms BV.
ISSN 0166 - 1485

Verkiezingskoorts;

In het gesprek heeft hij het vaak over 'ze' en 'die' partij. Hij ziet zichzelf kennelijk toch wel een beetje als objectieve buitenstaander. Wellicht is de afstand tot de partij die op deze manier gecreëerd wordt onontbeerlijk om een programma te kunnen schrijven. Terwijl hij zijn pijp aansteekt begint Jos de Beus (41) te vertellen over zijn academische en politieke achtergrond.

'Ik heb politicologie gestudeerd in Nijmegen en ben gepromoveerd aan deze faculteit. Vóór 1975 was ik eigenlijk te links voor de Nederlandse politiek. De CPN vond ik een materialistische partij. Onder invloed van Den Uyl en Van den Doel ben ik uiteindelijk lid geworden van de PvdA. De laatste jaren ben ik bewust bezig met de Partij. Ik kreeg in 1991 het verzoek om samen met onder anderen Bram de Swaan een advies te schrijven voor Wim Kok. Daar bleek toen Felix Rottenberg achter te zitten. Uiteindelijk ben ik in de programmacommissie terecht gekomen.

Hoe komt zo'n programma tot stand?

'Veel praten en vergaderen. Er worden stukken geschreven door mensen, gediscussieerd, etcetera. Allemaal heel nuttig maar op een gegeven moment kwamen we toch in een crisis terecht. Er moest iets op papier komen. Uiteindelijk zei de commissie "schrijf jij het maar" en dat heb ik toen zestien dagen lang, dag en nacht, gedaan. Afgelopen zomer. Het was lekker weer. Het conceptprogramma heb ik in m'n zwembroek geschreven.'

VERNIEUWING EN DEBAT

De PvdA is de laatste jaren druk in discussie over de invulling van het begrip sociaal democratie. Dit heeft zich geuit in een vernieuwingsgolf in de partij. Wat is de invloed van deze vernieuwingsgolf op het programma?

'Sinds begin jaren tachtig, toen het rapport van Kalma verscheen, loopt de discussie over de vernieuwing van de partij en over de inhoud van het begrip sociaaldemocratie. Maar we bleven het redelijk goed doen in de peilingen waardoor de discussie niet goed op gang kwam. Pas door de WAO-kwestie en het immigratievraagstuk is de discussie uiteindelijk op scherp gezet. Dit was eigenlijk te laat.

'Ondanks tien jaar lang debat is de partij haar geloof kwijt, de innerlijke zekerheid is gering. In ons programma wordt dat probleem zeer serieus genomen. De PvdA is openlijk zoekend. Uit het programma blijkt dat we aan het terugkoppelen zijn, dat we leren van onze fouten. Hierdoor is de partij

Wanneer ze precies zijn weet ik niet eens, ergens in mei geloof ik. De verkiezingen, voor de Tweede Kamer wel te verstaan. Want we mogen rond die tijd ook kiezen voor onze vertegenwoordigers op Europees- en gemeentelijk niveau. Sinds de zomer heeft de verkiezingskoorts toegeslagen. De nieuwe programma's liggen klaar. In het wilde weg wordt er gespeculeerd over paarse coalities en groene opposities. Het virus blijkt hardnekkig en heeft ook ons te pakken. We besloten eens rond te kijken wat er binnen onze eigen faculteit aan politieke activiteit plaatsvindt. We beginnen met Jos de Beus, auteur van het programma van de PvdA. Met hem een gesprek over een zoekende Partij van de Arbeid, waarom moeten studenten op de partij van Kok stemmen, en waarom niet?

Esther van Rijswijk

weer interessanter aan het worden. De PvdA staat voor goed debat, een intellectuele achtergrond. Dit beeld steunt echter teveel op de oude generatie, Timbergen en zijn epigonen. Er is een leemte, er

is allemaal langer termijn werk.

LAGE PEILINGEN

Haal je, door openlijk te twijfelen, kiezers terug? Worden er geen pasklare antwoorden verwacht in een programma?

'Een programma heeft meerdere functies, onder andere eenheid scheppen in de partij, opnieuw je reden van bestaan aan geven. Bovendien is het niet voor alle kiezers bestemd. Het programma is goed ontvangen maar toch zit er geen verbetering in de peilingen. De meeste kiezers kijken alleen naar wat Kok doet en hen bereik je hier niet mee. De koers van strenge rechtvaardigheid, die de PvdA de laatste tijd gekozen heeft wordt kennelijk niet aanvaard. Ten eerste is bij veel oudere mensen is het vertrouwen in de partij helemaal weg. Zij rekenden erop dat wij voor hun uitkeringen op zouden komen, dat is nu niet meer duidelijk. Vervolgens is er de jaren zestig generatie, die links associeert met uitbreiding van overheidsuitgaven, hogere belastingen, regulering, welzijn van de samenleving. Kok heeft natuurlijk allemaal dingen gedaan die daar tegenin gaan zonder mensen ervan te overtuigen dat dat ook een beetje links is. Voor al die mensen zijn er breekpunten. De WAO, maar ook het illegalendebat.

Sommigen zeggen 'ik wil niet geassocieerd worden met iemand als Kosto'. Dus ook die generatie zit slecht. Ten slotte kom je bij de jongeren, daar bestaat de Partij van de Arbeid niet eens, daar gaat het vooral om CDA en D66. Uit onderzoek onder alle eerste jaars sociale wetenschappen, daar

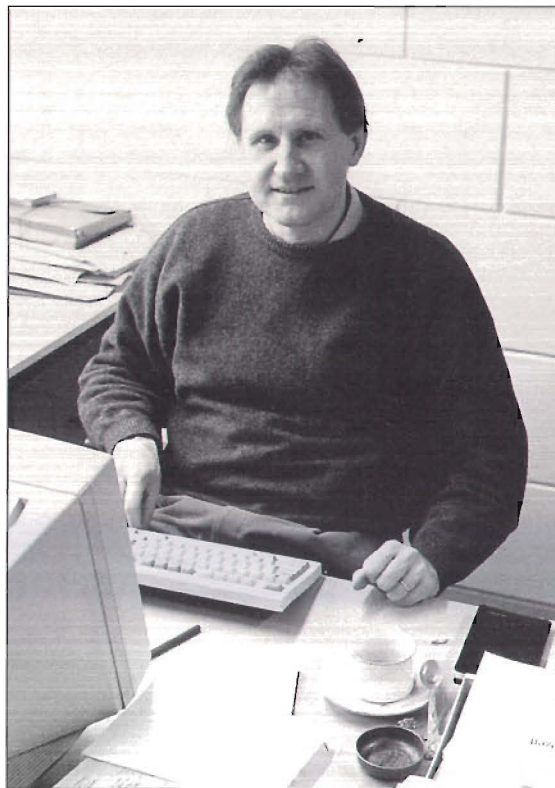

Foto: Robert Scheerder

Jos de Beus: "PvdA bestaat niet bij jongeren"

zijn namelijk niet zo geweldig veel economisten die wat doen voor de partij. Maar dat trekt door mensen als Rick (v.d. Ploeg red.) weer aan en daar wil ik me ook voor inzetten. De belangrijkste debatten moeten gewoon bij de PvdA gevoerd worden vind ik. En dat begint weer te komen, maar dat

PvdA

valt economie ook onder, blijkt dat D66 moeiteloos op 40-45% van de stemmen kan rekenen. De PvdA moet het doen met 10%. 'Ik vind zelf het programma best aardig, maar de paragrafen over bestaanszekerheid en verzorging vind ik zwakker, daar zie je dat er verdeeldheid is en er compromisvoorstellen ontstaan. Dat verklaart misschien óók wel een beetje waarom de peilingen laag blijven. De verzorgingsstaat wordt verbonden met de PvdA, overigens ten onrechte, want de christendemocraten hebben er evenveel aan gedaan als wij. Als je dan gaat bezuinigen zonder te weten op welk stelsel voor arbeid en zorg je uit gaat komen, dan schep je weinig vertrouwen.'

De PvdA is openlijk zoekend

BESCHAAFDE ECONOMIESTUDENT

Waarom moet een economiestudent op de PvdA gaan stemmen?

'Als het een beschaafde economiestudent is doet hij dat. Als je de programma's naast elkaar legt is dat van D66 zeker ook interessant, maar ik vind dat wij bijvoorbeeld een beschaafder antwoord hebben op de banencrisis. De grote strijd is naar mijn smaak de keus tussen een liberale economische orde en een sociale markteconomie. Nou dacht ik eigenlijk dat Nederland die keus al gemaakt had in 1945, maar het is toch weer actueel. Geelhoed (Directeur Generaal EZ, red.) kiest in zijn nieuwjaarsrede voor de liberale richting met verregaande deregulering van markten, afbreking van minimumlonen, uitkeringen etc. De PvdA kiest in haar programma voor de 'sociaal liberalen'. Neem bijvoorbeeld de discussie over de cao-schalen en het afschaffen ervan. Onder andere door de cao's zijn er onvoldoende laag gekwalificeerde banen over. De cao's zijn niet heilig, maar wat de ondernemers willen, namelijk alle middelen inzetten om meer goedkoop werk te scheppen, gaat te ver. Wij zeggen: veel middelen, maar niet alle, het moet toch nog een beetje een baantje zijn dat wat voorstelt in termen van zelfrespect. Door bezuinigingen op de overheid kun je aan lastenverlichting doen. Op deze manier kun je goedkopere arbeid creëren, waarbij de nadruk moet liggen op de categorie met de lagere lonen.

'Je kunt natuurlijk wel volledige werkgelegenheid bereiken door het minimumloon en alle uitkeringen af te schaffen, je jaagt gewoon alle mensen de arbeidsmarkt op. Maar ik geloof niet dat dat leidt tot de economische orde die wij willen. Mijn maatstaf voor een serieuze benadering van iets dat je wilt, is: wil je ook jezelf pijn doen? Wil je een investering doen? Anders ben je namelijk niet zo geloofwaardig. De vakbond en de VVD hebben er een handje van om anderen dan de eigen achterban te laten opdraaien voor de kosten.'

Welke oplossingen biedt het programma voor de milieuproblematiek?

'Daar vind ik ons steengoed, die hele kwestie is niet meer alleen papier. Wat er moet gebeuren is dat in de prijzen de externe effecten worden verrekend, een prijskaartje aan het gebruik van de auto. Ik ben wat het milieuvraagstuk betreft overtuigd door Fred Kroon, ex-student van deze faculteit, ex-lid van de industriebond en wie weet toekomstig kamerlid. Die heeft mij laten zien dat de associatie van eerlijk, radicaal milieubeleid met soberheid niet hoeft. Je kunt je een groeipad voorstellen waarbij nieuwe activiteiten, milieu verbeterende activiteiten zijn. Als je het echt serieus neemt is het eigenlijk zo'n omschakeling dat het een bijdrage kan zijn aan een nieuwe Schumpeteriaanse omwenteling 'Als je het echt uitvoert, dan is dat idee van beleid via de prijzen, en als het niet anders kan via regulering, ijzersterk. Maar dat moet je dan ook gewoon doen en de koopkracht effecten die moet je accepteren. Ook moeten alle verplichtingen nagekomen worden in het kader van het verdrag van Rio.'

POLITIEKE BEREIDHEID

Maar is de politieke bereidheid dan wel aanwezig, worden alle plannen uitgevoerd als de PvdA in de regering blijft?

'Op grond van het verleden zou ik moeten zeggen: nee. De belangrijkste les van vier jaar Alders is dat ondanks de enorme groei van het ministerie (VROM, red.), er niet veel uitgekomen is. De bereidheid van de politiek is helaas heel gering. Op Groen Links na durft geen enkele partij het bijvoorbeeld aan om Schiphol op te geven. Schiphol is wat dat betreft een toetssteen. Daarover hebben wij gezegd dat er veel meer ruimte moet komen voor tussentijdse enquêtes en burgerinitiatieven, want het lijkt er nu allemaal doorheen gewalst te worden. Mijn angst is dat dingen als "Nederland distributieland" te zwaar gaan wegen en dat politieke partijen het niet aandurven om de automobilist de wacht aan te

zeggen. Ook de PvdA niet. We zijn natuurlijk groot geworden door de emancipatie van de werknemer, wat onder andere inhield dat die zo'n beetje kon gaan doen wat zijn baas deed. Een eigen huis, vakantie, auto, een behoorlijk gebruik van het milieu dus. En als het dan eindelijk zover is, mag het ineens niet meer. Dat blijft voor een klassieke sociaal democraat toch moeilijk. Kok hoort daar ook bij.'

Is het beleid dat jullie voorstaan op Europees niveau realistisch?

'Het milieubeleid is eerder idealistisch. Het idee is dat wij met Duitsland, die daar op zich ook heel goed in is, naar een Europese milieupolitiek toe moeten.

'Waar ik trots op ben is dat achteraf blijkt dat ons programma helemaal de lijnen van het witboek van Delors volgt. Het enige wat er bij ons minder inzit is 'flexibiliseren'. Meer schudden aan die arbeidsmarkt, meer loonsverschillen toelaten en meer tegen de vakbonden in durven te gaan. Verder is het dezelfde benadering.'

R

AGENDA

Februari

7: Landelijke econometristendag Groningen, thema Simulatie; Seminar Institutionele en vergelijkende Economie (Altruïsme of eigenbelang:) met prof. Kees Schuyt, E 0.07, 12.00 u.

11: FAA excursie/case studie naar Iglo/Ola.

18: Oratie prof.dr. S.J.G. van Wijnbergen (internationale economie), 13.00 u. Promotie drs. P.H.F.M. van Casteren VU, 15.30 u, promotor: prof.dr. A.H.Q.M. Merkies.

23: Beleggersdag FAA.

24: SEF Volleybaltoernooi.

25: FAA-excursie naar Kas-Associatie.

Maart

2: EEFA Carrièredag: bedrijvenmarkt, sessies & workshops.

4: Promotie drs. H.J. Brouwer, 15.00 u, promotor: prof.dr. J.G. Lambooy.

7: SEF excursie naar Heineken Seminar: 'Early American Institutionalism' met prof.dr. Mary Morgan. E 0.07, 12.00 u.

11: Oratie prof.dr. J.A. Oosterhaven (informatiemanager, vakgroep BIK), 15.00 u.

EEFA Japan Lezingencyclus: elke dinsdag 11-13 u zaal A3.12.

VOOR HET GEVAL JE ELDERS SOLLICITEERT

BEDRIJFSECONOMEN

Bij VB zien we je graag een goede start maken. Daar hebben we een geheel eigen kijk op. Jouw ambitie en inzet vormen daarbij de basis.

Vanuit één van onze 30 strategisch gespreide vestigingen krijg je al gauw direct contact met de klanten. Zo heb je snel zicht op de wereld achter de cijfers.

De zakelijke start moet echter parallel lopen aan je persoonlijke ontwikkeling. Dat zien wij als een gedeelde verantwoordelijkheid. Je krijgt dan ook voldoende ruimte om je verdere studie op de rit te houden. Bij je werk en studie kun je terugvallen op de steun van een ervaren collega.

VB is, met bijna 1.500 medewerkers, één van de 'grote vijf' accountantskantoren. Met klanten als gemeentes, ministeries, nutsbedrijven, ziekenhuizen, theaters en een groeiend aantal particuliere ondernemingen. In deze wereld achter de cijfers spelen niet alleen economische, maar ook maatschappelijke en politieke aspecten een rol.

Dat verklaart mede onze visie op de combinatie van leven, werk en studie. Schrijf aan Hayke Bakker, Coördinator Werving, Postbus 649, 2270 AP Voorburg. Dan weet je snel meer over de gevolgen die een start bij VB voor jou kan hebben.

 VB Groep

DE STARTERS VAN VB: SNEL THUIS IN DE WERELD ACHTER DE CIJFERS

"Dat ik voor mezelf wilde beginnen, stond voor mij al vast toen ik nog op de middelbare school zat" aldus Marc van Groen, directeur van Van Groen Business b.v. Na het opdoen van enige praktijkervaring bij andere bedrijven is hij voor zichzelf begonnen en heeft hij een servicebureau opgericht dat zich specialiseert in het maken van kleuren presentatiesheets. Wat beweegt mensen toch om een eigen zaak te beginnen? "Voor mij is het hebben van een eigen zaak een uitdaging. Als het slecht gaat heb je dat aan jezelf te danken, als het goed gaat echter ook. Je moet er natuurlijk wel de mentaliteit voor hebben, anders red je het niet."

Waarom heb je dan een universitaire studie gedaan? Zo iets heb je toch niet nodig bij het opstarten van een eigen bedrijf?

"Voor mij was de bul inderdaad niet een opstapje naar het bedrijfsleven, maar veel eerder een vangnet waarop ik eventueel terug zou kunnen vallen. Ik heb een vrije studierichting gekozen met praktijkgerichte vakken waarmee ik later aan de slag kon gaan, zoals belasting- en bedrijfsrecht, bankwezen en externe organisatie. Zo'n studie is natuurlijk erg theoretisch van aard. Neem nou zo'n vak als marketing. Mensen hoeven daar geen marketingplan

Foto: Robert Schaefer

Marc van Groen: "je moet oog hebben voor kansen"

De Vrije Jongen

Straks ben je afgestudeerd en trek je de wijde wereld in. Wat nu? Wordt er eerst een wereldreis gemaakt of gaat er direct gesolliciteerd worden? En hoe zien de zaken er uit als je na zo'n vijf jaar een beetje gesettled bent? Wat kan je zoal doen met een bul? In deze serie volgen verhalen van afgestudeerden - hoe zij het hebben aangepakt. Wat is er van hen geworden?

Willem Leenen

op te stellen of een aantal cases op te lossen, maar moeten gewoon een aantal bladzijden doorlezen. Dat was voor mij niet praktisch genoeg. Ook leer je vaak zaken die vooral opgaan bij grote bedrijven, zoals over de ondernemingsraad en het personeelsbeleid. Daar heb je als kleine onderneming natuurlijk weinig aan. Aan de andere kant heb je toch ook een theoretische basis nodig die je moet combineren met je praktijkervaring."

En hoe heb je die praktijkervaring opgedaan?

Toen ik klaar was met mijn studie ben ik elf maanden op reis gegaan. Zo ging ik onder andere naar Australië, waar ik aan het werk ging als huis aan huis verkoper. Ik heb toen in vier maanden meer geleerd dan gedurende vijf jaar op de universiteit. Je ziet zo'n 300 mensen op een dag en dan leer je wel met mensen om te gaan. Je leert een stukje toegepaste psychologie, terwijl je natuurlijk wel een theoretische achtergrond nodig hebt. Na deze 'stage' ging ik weer terug naar Nederland. Ik had nog een studiejaar over, want ik had mijn studie sober ingericht: geen overbodige vakken of studentenleven voor mij, gewoon die bul halen. Met dat extra jaar heb ik nog wat vakken gevolgd en daarna begon ik werk te zoeken. Zo heb ik allerlei uitzendwerk gedaan en deed ik ervaring op bij onder andere een sportadviesbureau. Dat was wel nuttig, want zo kan je fouten maken in andermans tijd. Uiteindelijk kwam ik terecht bij

een printerbedrijfje, en daar bleek dat er behoefte was aan goede presentatiesheets. Mensen die een voordracht houden en daarbij een projector gebruiken willen vaak goed en duidelijk voor de dag komen met kleurensheets. Aldus richtte ik een bedrijfje op dat zich hierop toelegde.

70 TOT 80 UUR WERKEN

En hoe bevalt het ondernemerschap? Is het wat je ervan verwachtte?

In het begin is alles nieuw en moet je met vallen en opstaan de dingen leren. Ook zijn er weken waar je zo'n 70 tot 80 uur moet werken. Dat is natuurlijk niet altijd het geval, maar soms stond je om half zes op en kwam je pas om tien uur weer thuis. Als klein bedrijfje moet je nou eenmaal flexibel zijn, je kan er niet mee ophouden wanneer je wilt. Als je stipt om vijf uur ophoudt met werken dan ben je wel je klant kwijt.

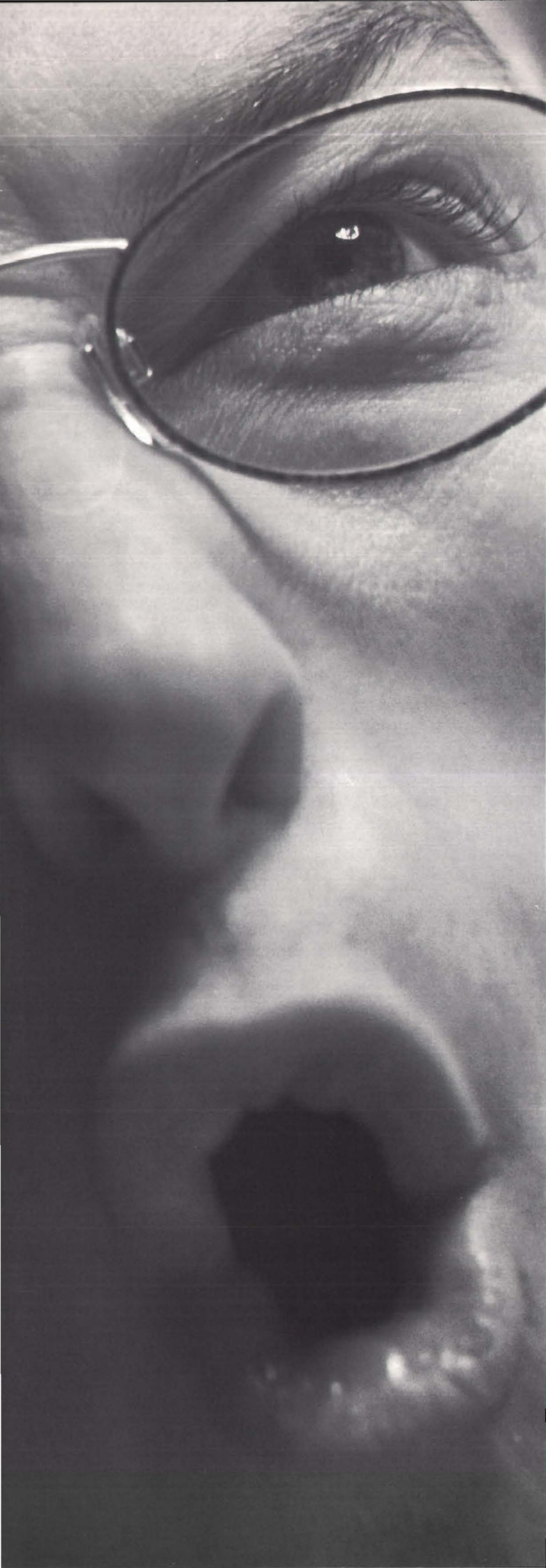
Ik houd mij verder ook bezig met adviseren en network selling. Dit heb ik erbij gedaan om een stukje extra inkomsten te genereren - een nieuw bedrijfje heeft immers wat aanvangsinvesteringen - en ik probeer de afhankelijkheid wat te verminderen. Want vorig jaar augustus kwam ik erachter hoe afhankelijk ik was van m'n bedrijfje. Toen kreeg ik plotsklaps de ziekte van Pfeiffer, en ik was vijf volle weken uit de running. Alles lag toen stil, maar gelukkig kon ik wat opdrachten vooruit schuiven.

En hoe zie je de toekomst? Heb je geen last van de economische recessie?

Dat het slecht gaat met de economie is zo algemeen; er blijven nu eenmaal sectoren waar het goed gaat en sectoren waar het slecht gaat. Als je het als zelfstandig ondernemer weet te redden in slechte tijden, heb je een veel betere basis voor de toekomst. Kansen blijven er wel, maar je moet er natuurlijk wel oog voor hebben.

R

**Zojuist heeft hij de Wet
van Murphy
opnieuw uitgevonden.**

"Kwart over vier. Zuchtend denk ik terug aan wat mijn hoogleraar zei: 'Een goede accountant vindt de juiste balans tussen gezond verstand en intuïtie.'

Hij had zeker nog nooit van Murphy gehoord. En ook niet van maandagen, onoplosbare problemen en afwezige mentoren.

Half zeven. Ik loop even naar hiernaast. Daar zit nog zo'n 'veelbelovende' trainee. Hetzelfde jaar afgestudeerd als ik.

'Ook nog zo laat bezig?', grijnst hij. Terwijl hij z'n jas van de kapstok pakt, vertelt-ie dat hij vijf minuten geleden een wereldklus heeft afgerond. Drie maanden aan gewerkt.

Ik glimlach moeizaam. 'Het leek wel of niets goed kon gaan vandaag.'

Hij vraagt of-ie ons op een biertje kan trakteren.

'Ons?', vraag ik.

'Ja, jij en Murphy.'

In het café praat hij enthousiast over 'zijn' cliënt. Ik luister. Afgunst verandert geleidelijk in inspiratie.

Half een. Thuis. Opeens weet ik hoe ik verder moet. Kan niet tot morgen wachten en pak meteen een blocnote."

Accountants & Consultants

De Top. Het sleutelwoord voor een selecte groep HEAO'ers en bedrijfseconomen die bij KPMG Accountants & Consultants werken aan hun carrière. Managing the client, managing the business, managing the people. En tenslotte: managing yourself.

Ondernemers dus, die binnen tien jaar tot de absolute top van de internationale financiële dienstverlening behoren.

Geïnteresseerd? Informeer dan bij Bureau Werving & Selectie, Burgemeester Rijnderslaan 10, 1185 MC Amstelveen, telefoon 020 - 656 71 62.

Zoetwater(de)bad (4)

Rostra is in voorgaande edities zowaar het toneel geweest van een 'debat'. Student-assistente wetenschapsfilosofie Nienke Oomes schudde met een wat stekelig artikel over "zoetwatergekken" (Rostra 195) parodies een AIO wakker uit de vakgroep micro-economie - alwaar het water heel erg zoet kan zijn. Hij strooide evenwel op intrigerende wijze het zout in de pap: 'de Rationele-Verwachtingenhypothese heeft de discussie over uitgangspunten in de economie eerder aangewakkerd dan doen verzanden'. Dat zo'n papje voor sommige economen moeilijk verteerbaar is, bewees Oomes in haar weerwoord, waarna ze het debat in troebele wateren leidde. Hoogste tijd om de zoutspiegelmeting in de economie weer wat aan te scherpen.

H. Strikker

tionele-verwachtingenhypothese heeft de discussie over uitgangspunten eerder aangewakkerd dan doen verzanden'). Integendeel, in Thatcheriaanse bewoordingen wordt Van der Ende categorisch zelf voor 'zoetwatergek' verklaard.

Ik vind deze repliek ontoelaatbaar - en pak zelf de handschoen op. De gedachte kwam bij me op dat Van der Endes centrale punt, het concept van rationele verwachtingen, niet alleen relevanter voor de economische theorie is dan Oomes vermoedt, maar ook relevant is voor de wetenschapsfilosofie zelf. Het verband tussen rationele verwachtingen in de economie enerzijds en rationaliteit in de economische wetenschap anderzijds, behelst meer dan een toevallige woordvariatie.

Muth's concept van rationele verwachtingen luidt ongeveer als volgt. De economie

mie, ofwel: "Verwachtingen zijn geïnformeerde voorspellingen van de toekomst...". Om dit nader te illustreren gebruikt Muth heldere algebra. Dat doe ik hem hier niet na. In plaats daarvan zoek ik mijn toevlucht tot een actuele kwestie om op een eenvoudige manier de verwachtingsdynamiek en vooral de factor tijd te illustreren.

ONVERBIDDELIJK

In de nasleep van de 'nationale ramp' in Limburg komen talloze vragen op. Een hier relevante is: Is het een rationele beslissing geweest van de slachtoffers ooit in de Maaskelders te gaan wonen? In onze wijsheid-achteraf zouden we zeggen: 'nee'. Maar wat zouden we een maand geleden op deze vraag hebben geantwoord? De eerste reactie zou misschien zijn: 'Hebben we dan uitgerekend in Limburg overstromingsgevaar?' Ietwat doorgevraagd zou er een antwoord komen als: 'Hangt ervan af hoe groot de kans is'; - 'Eens in 3000 jaar'; - 'Nou, dan is er toch geen probleem'. Moet je nog meer weten om in de Maaskelder te gaan wonen? Nee, alle relevante informatie is er. De beslissing er te gaan wonen is op grond daarvan alleszins gerechtvaardigd. De rationaliteit van de beslissing staat buiten kijf. Het antwoord op de rationaliteitsvraag, een maand geleden, zou dus zijn: 'ja'. De tijd verstreek, en het water kwam. Het antwoord op de rationaliteitsvraag is nu: 'nee'. Maar wat is dan het verschil tussen dezelfde rationaliteitsvraag van toen en nu? Het antwoord luidt: één maand. Hoeveel zou dat kosten, een maand? Ik weet het niet. Voor nieuwbouwers in Maaskelders een paar ton, wellicht.

Het probleem dat door middel van het dy-

Keynes' multiplier is Rationele Verwachtingen avant la lettre

wordt gekenmerkt door een dynamiek in de tijd. Economische subjecten laten zich in hun beslissingen beïnvloeden door deze dynamiek. Rationele subjecten zitten niet bij de pakken neer, maar passen zich aan aan economische ontwikkelingen en omstandigheden. Hun beslissingsproces baseren zij op een voortdurende informatie vanuit het economisch systeem. Op grond van de informatie vormen zij verwachtingen over het verdere verloop van de econo-

Martin van der Endes reactie (in Rostra 196) sloeg op het eerste gezicht behoorlijk de plank mis wat de kern van Oomes' verhaal betreft, hetgeen ook de directe aanleiding was voor Oomes' weerwoord (in Rostra 197). Het is een wijs besluit van Van der Ende geweest, niet op wetenschapsfilosofisch terrein de degens met Oomes te kruisen, want van wetenschapsfilosofie heeft-ie volgens Oomes (en ik ben bang dat ze een beetje gelijk heeft) niet zoveel kaas gegeten. Maar om de wetenschapsfilosofie was het Van der Ende ook niet te doen.

Oomes beweert dat zij de Nieuw-Klassieke theorie louter als illustratiemateriaal heeft bedoeld om een wetenschapstheoretisch vraagstuk te lijf te gaan ('hoe scoor je met een theorie?'). Maar ik verdenk haar eigenlijk een beetje van het tegenovergestelde. Ik proefde in haar eerste stuk al een zekere obsessie met de eigengereidheid waarmee de Nieuw-Klassieken hun beleidsimplificaties propageren. Hierdoor gestoken, zocht zij naar een wetenschapsfilosofische reden om hun succes 'af te kunnen doen' als een grotendeels "sociaal en verbaal" bepaalde modegril, die geen objectief-wetenschappelijke erkenning verdient. Deze obsessie heeft haar echter op één punt de das omgedaan. Zij hanteert wat zij noemt "...de belangrijkste Nieuw-Klassieke veronderstelling...", de rationele-verwachtingenhypothese, op precies dezelfde manier als de Nieuw-Klassieken zelf.

THATCHERIAANS

Op dit punt is bij Van der Ende de gedachte opgekomen dat van rationele verwachtingen Oomes -op haar beurt- niet zoveel kaas heeft gegeten. Die kaas diende hij op in zijn reactie. Maar die kaas had beslist geen zoete smaak! Integendeel, ze smaakte soms goed belegen. Oomes concludeert dat Van der Ende "...wanhopig zijn best doet de rationele-verwachtingenhypothese te verdedigen." Ik bestrijd deze conclusie - hij probeert de hypothese uit te leggen. Van der Ende gaat "...terug naar de grondslagen." - iets wat Oomes niet de moeite waard heeft gevonden. En dat laatste is onzorgvuldig, als je immers zelf spreekt van "...de belangrijkste hypothese." van een theorie die zo centraal staat in je betoog. Het is ironisch in dit verband uit haar mond te vernemen dat "...de huidige economische wetenschap ... te weinig openstaat ... en een discussie over uitgangspunten uit de weg gaat." Uit haar tweede stuk blijkt dat zij die kritiek zelf niet erg ter harte heeft genomen. Ze pakt niet bepaald de handschoen op die Van der Ende aan het slot presenteert ('de ra-

namische concept van rationele verwachtingen wordt blootgelegd, is dat een economisch subject wordt geconfronteerd met een steeds veranderende beslissingsomgeving. Sterker nog, het is de steeds veranderende omgeving, die hem/haar dwingt steeds nieuwe beslissingen te nemen. En die beslissingen kunnen niet lang op zich laten wachten, want de tijd dringt. 'De wereld draait door'. In de onverbidde economische werkelijkheid vol 'gewetenloze speculanten', 'bemoeizuchtige en halsstarrige (fiscale) autoriteiten', 'hardnekkige laatkomers en automatische afschrijvingen' is er wellicht niets zo onverbidde als het verstrijken van de tijd zelf. In economische modellen, die de dynamiek van het economisch systeem incorporeren, komt de tijdsfactor tot uitdrukking in de 'vertragingen'. Het schoolvoorbeeld van een dynamisch

markt. Maar dat model is voortdurend aan aanpassing onderhevig.

VEILINGMEESTER

Wat is er nu aan de hand met het model van die eigengereide Nieuw-Klassieken, die bovengenoemde informatieproblemen impliciet ontkennen? Welnu, de Nieuw-Klassieken hebben de dynamiek impliciet uit het systeem verwijderd door 'ogenblikkelijke en volledige informatie' te veronderstellen. Daarmee is de tijdsfactor uitgebannen! Dat wil zeggen, de mogelijkheid die het concept van rationele verwachtingen biedt om het algemeen evenwicht als het ware 'open te trekken' in de tijd, laten zij schieten. Daarmee conformeren zij zich geheel en al aan hun rechtstreekse voorvader, het Neoklassieke model. Het Neoklassieke model weerspiegelt immers één enkel moment in de

helemaal niet. Het probleem met de Neo/Nieuw-Klassieke opvatting is dat er geen sprake is van een eigenlijk economisch beslissingsproces, een fenomeen dat zich immers per definitie in de tijd voltrekt. In de gangbare lange-termijn evenwichtsanalyse wordt het economisch proces in één enkel moment geconcentreerd, een op logische gronden nogal dubieuze procedure. Sommige economen hebben in deze context de steekhoudende vraag opgeworpen: Betreft de Neoklassieke evenwichtsanalyse eigenlijk wel een economisch probleem?

BIG BANG

Eén van die economen is welbekend: Keynes. Zijn dynamische multiplier-analyse is in zekere zin de rationele-verwachtingshypothese avant la lettre. Zijn beroemde uitspraak "...in the long run we're all dead.." heeft rechtstreeks betrekking op het probleem van de economische dynamiek. Het evenwicht op lange termijn is niet relevant, het volgtijdelijke beslissingsproces op korte termijn des te meer, sterker nog, het is één van de wezenlijke aspecten van de economie. Het is de informatie-asymmetrie tussen economische subjecten onderling maar ook per subject in de tijd, die het economisch probleem genereren. Keynes wilde met zijn General Theory niets minder dan een Big Bang in de economische theorie teweegbrengen, in letterlijke zin - het creëren van tijd en ruimte in het dimensieloos Neoklassiek 'universum'.

Sommige economen spreken van de Keynesiaanse 'tragiek', dat in het meest 'succesvolle' produkt van de Keynesiaanse revolutie, het ISLM-model uit de leerboeken, de dynamiek van het economisch systeem achter de horizon is verdwenen. ISLM-analyse is comparatieve statica, een vergelijking van evenwichten. De functie van de multiplier is die van een vermenigvuldigingsfactor; de dynamiek van de multiplier -de reden waarom Keynes hem ook heeft ontwikkeld- is volledig naar de achtergrond verdronken. Een curieus punt is nu, dat de ISLM-analyse, met haar veronderstelling van nihil-verwachtingen vanuit een evenwichtssituatie, overeenkomst vertoont met de Nieuw-Klassieke analyse met haar veronderstelling van volkomen geïnfomeerde verwachtingen. In beide modellen is de dynamiek uitgeschakeld. Het verschil heeft louter betrekking op een soort on/off-schakelaar in de (rationele) informatie van de particuliere sector. In de

Zeeland februari 1953 - Wachtpost 32 Kruiningen

model is dat van de varkenscyclus. Muth gebruikt de varkenscyclus om de rationele verwachtingen te illustreren. De beslissers in de varkenscyclus, de varkenshouders, die steeds achter de prijsbeweging aanhollen, zijn niet zozeer dom of irrationeel als wel "vertraagd geïnformeerd". De boeren kijken alleen naar de direct voorafgaande prijs. Een beter en 'alerter' geïnformeerde boer kijkt niet alleen verder terug in de tijd, naar vroegere ervaringen, maar probeert ook meer te weten te komen over huidige (gewijzigde) marktomstandigheden. Anders gezegd, hij leidt voor zichzelf een model af van de varkens-

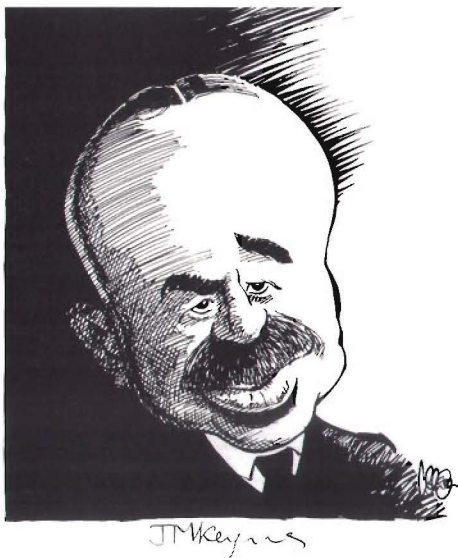
tijd: de situatie van algemeen evenwicht. Het enige nuanceverschil tussen de beide 'Klassiekers' is dat in het Neoklassieke model alle relevante, beschikbare informatie volledig door de veilingmeester van Walras in de prijzen is verwerkt ('volkomen prijsaanpassing'); in het Nieuw-Klassieke model heeft iedereen alle relevante informatie onmiddellijk tot zijn beschikking - die hij meteen in zijn beslissingen -en dus prijzen- heeft verwerkt.

In beide gevallen hoeft niemand elkaar nog nader te informeren over de stand van zaken in de economie - de autoriteiten dus al

ISLM-orthodoxie is die informatie nihil waardoor prijsaanpassing uitblijft (ISLM kent niet eens prijzen!). In de Klassieke modellen is de informatie perfect, en de prijsaanpassing volkomen. Het dramatische verschil in beleidsconsequenties tussen beide extremen (wel of geen overheidsingrijpen) is welbekend. Maar het water is overal even zoet. Er wordt wel gezegd dat Marx lang genoeg leefde om te beweren dat-ie geen marxist was. Zou Keynes zich op soortgelijke wijze hebben uitgelaten?

ORTHODOXIE

Maar er is meer onder de zon. In tegenstelling tot wat Oomes suggereert, in haar obsessie met de Nieuw-Klassieken, wordt in diverse subdisciplines (en niet alleen 'radicale') de beperking van de extreme statica ingezien. De dynamische modelbouw met vertragingen is al genoemd. Een bekend voorbeeld is Dornbusch' overshooting-model. De crux van zijn model is een informatievertraging van de goederenmarkt ten opzichte van financiële markten. Daarnaast worden er in de micro-economie pogingen gedaan het 'zoekproces' van subjecten te modelleren en 'leercurves'

„In the long run we're all dead..

ontwikkeld. Ook is daar de macro-economische groeitheorie, waarin de multiplier-analyse aanzienlijk meer tot zijn recht is gekomen.

Een voorbeeld van geheel andere aard is de econometrie. Vanuit wetenschapstheoretisch oogpunt gezien is de econometrie interessant, omdat zij een wat meer prozaïsch beeld geeft van hoe 'rationeel' het wetenschapsbedrijf zelf werkt. De procedures die in de econometrie worden ont-

wikkeld (Van der Ende lichtte al een tipje van de sluier op) mogen dan zeer omstreden zijn, 'omgaan' met de feiten doen econometristen onmiskenbaar. Iedere aanpassing, uitbreiding en "...millimeteroorlog om de eenheidswortel..." in de econometrische modelbouw weerspiegelt een reactie op het falen van de modellen tot dan toe, de feiten te vangen. Net als economische subjecten in het systeem dat zij onderzoeken, proberen econometristen hun modellen voortdurend aan te passen aan de dynamiek van de werkelijkheid, door vertragingen in de variabelen te introduceren, deze steeds subtieler te specificeren etc... Hoe beperkt en omstreden deze procedures ook mogen zijn - 'rationeel' in de zin van Muth zijn ze zeker.

ONVERBIDDELIJK

En een wetenschapper zelf, denkt die rationeel? Volgens Oomes niet. Oomes haalt ergens Friedmans "beroemde essay" aan om de methodologie van het instrumentalisme te illustreren. Wel, beroemd is het essay zeker, maar niet bepaald door de consistentie van zijn methodologische boodschap -veeleer door de provocerende toon waarmee de boodschap wordt gebracht. Er zijn weinig wetenschapsfilosofen (maar Oomes is blijkbaar een van hen) die een uitspraak als "...hoe onrealistischer de veronderstellingen, hoe succesvoller de theorie..." werkelijk serieus hebben genomen.

Opmerkelijker is dat methodologen in één en hetzelfde essay van Friedman op sterke methodologische inconsistenties zijn gestuit. Zo zou hij naast instrumentalisme tevens het falsificatiebeginsel onderschrijven en zich op sommige plaatsen zelfs bedienen van een paradigmatische uitleg. Maakt dit Friedman irrationeel? Misschien, maar dan zijn we uitgepraat. Misschien laat het beter zien hoe het bedrijven van wetenschap zélf ons wetenschappelijk denken rationaliseert. Is Friedman wellicht, in diepe (rationele) concentratie tijdens het schrijven van zijn essay, verstrikt geraakt in de dynamiek van het wetenschappelijk denken, zodanig dat het zijn denken voortdurend veranderde? Had hij tijdens het schrijven van zijn essay nog steeds dezelfde opvattingen over de economische wetenschap als toen hij eraan begon? Nu ikzelf hier en nu over economie aan het schrijven ben, denk ik nog op dezelfde manier over economie als toen ik eraan begon? Sterker nog, heeft het schrijven van dit stuk (een rationeel proces?) mijn kijk op economie in één dag niet sterker veranderd dan wanneer ik iets an-

„Hoe onrealistischer de theorie, hoe succesvoller..

ders zou zijn gaan doen? En u als lezer? Is uw economisch denken na dit stuk generationaliseerd?

HOSSEND STORM LOPEN

Oomes besluit haar tweede stuk met de stelling dat "...als wetenschappersgedrag menselijk is, hun theorieën niet objectief kunnen zijn. Het wordt tijd dat de wereld de economie minder serieus gaat nemen." Ik denk dat deze aanbeveling aan de economische wetenschap niet is besteed. Ze gaat voorbij -de natuur van een zoetwatergek waardig- aan de dynamiek van de economische werkelijkheid, waartegen rationale subjecten en rationale wetenschappers hossend storm zullen blijven lopen - met of zonder Oomes. Daar zijn zij tenslotte beslissers en wetenschappers voor. Zowel het Welvaartsoptimum als de Waarheid liggen binnen handbereik. Wie weet is het slechts een kwestie van tijd! Ik sluit me liever aan, net als Van der Ende, bij de wat 'praktischer' aanbeveling uit haar eerste stuk: een discussie over uitgangspunten. Maar dat is beslist geen eenduidige zaak. We zullen dan eens nader stil moeten staan bij het vraagstuk van rationaliteit per se. Hoe dan ook: een knieval voor de irrationaliteit is niet aan de orde. Rationaliteit in de wetenschap of in de economie van alledag - het is wellicht ons enig houvast. Maar misschien verlangt Oomes een nog fundamentele discussie; bijvoorbeeld over het probleem van 'de tijd'. In dat geval is nog slechts één ding zeker: we zijn niet voor zessen klaar.

Hugo Strikker is een tijd-lang als student aan deze faculteit verbonden geweest.

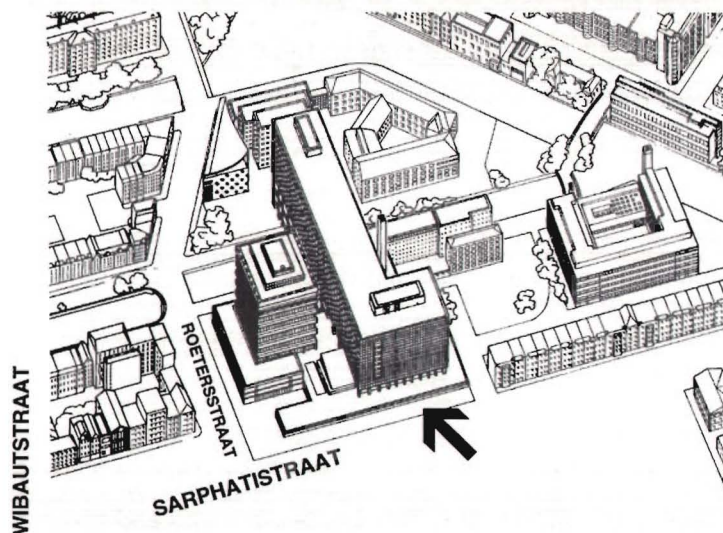

Foto: Robert Scheerder

FACTS AND FIGURES VAN EEN NIEUWE PROF

Naam:	<i>Arno Oosterhaven.</i>	Kan me wakker maken voor:	<i>Een cruise in de Caribbean.</i>
Geboorte datum / plaats:	<i>14 mei 1946 Dieren.</i>	Mooiste avond uit:	<i>Huwelijksnacht.</i>
Burgerlijke staat:	<i>Gehuwd.</i>	Slechtste gewoonte:	<i>Vergeetachtigheid.</i>
Vooropleiding / vorige functies:	<i>Bedrijfseconometrie R'Dam; manager automatiseringsafdeling, organisatieadviseur.</i>	Beste eigenschap:	<i>Geduld.</i>
Huidige functie:	<i>Partner/organisatieadviseur Rijnconsult Oosterbeek (4/5)/ hoogleraar Informatiemanagement vakgroep Bestuurlijke Informatiekunde (1/5).</i>	Leukste eigenaardigheid:	<i>Snurken (laatste drie volgens echtgenote).</i>
Kleur ogen:	<i>Blauw.</i>	Wie bewondert u het meest als mens:	<i>Mijn (overleden) moeder.</i>
Lengte:	<i>1.78 m.</i>	Hoe denkt u over studenten:	<i>Studenten zijn 'klanten' die hoge eisen mogen stellen aan de aan hen geleverde 'dienst', mits zij bereid zijn met hoge inzet mee te werken aan de totstandkoming daarvan.</i>
Borst omvang:	<i>Breed genoeg.</i>	Favoriete econoom:	<i>Lester Thuron.</i>
Kleur haar:	<i>Blond.</i>	Wat is de grootste misvatting onder economen?	<i>Dat de wereld langs rationele weg verklaarbaar en maakbaar is.</i>
Gewicht:	<i>77 kg.</i>	Wat is de meest gangbare misvatting onder economen?	<i>Dat economische verschijnselen alleen door de economische wetenschap kunnen worden verklaard.</i>
Schoenmaat:	<i>42.</i>	Wat is uw meest gekoesterde opvatting / overtuiging?	<i>Dat de komende 10 jaar in W. Europa / Nederland zeer ingrijpende veranderingen nodig zijn om onze welvaart, en vooral werkgelegenheid te handhaven binnen de internationale concurrentieverhoudingen (O. Europa, Z.O. Azië, China etc.).</i>
Bijnaam:	<i>Geen.</i>	Grootste uitdaging:	<i>Vernieuwing van onderwijs en onderzoek.</i>
Meest geliefde imago:	<i>Ollie B. Bommel.</i>	Grootste angst:	<i>Dat de FEE, door bezuinigingen bedreigd, onvoldoende bereid is tot vernieuwing.</i>
Muzikale voorkeur:	<i>Liszt, Chopin, Jazz oude stijl.</i>	Hoe lang blijft u hier?	<i>Zolang de werkomgeving inspirerend en uitdagend is.</i>
Lievelingsgerecht:	<i>Biefstuk, boontjes en appelmoes.</i>	Prof. Oosterhaven houdt op 11 maart om 15.00 u zijn oratie in de Lutherse Kerk (red.).	
Favoriete boek:	<i>Beekman en Beekman, Toon Kortooms.</i>		
Favoriete kunstenaar:	<i>Hans Liberg, Eveline Oosterhaven.</i>		
Favoriete drank:	<i>Wijn.</i>		
Favoriete kleur:	<i>Blauw.</i>		
Favoriete kleding:	<i>Vrijtijdskleding.</i>		
Favoriete vervoermiddel:	<i>Fiets.</i>		
Hobbies / tijdverdrijf:	<i>Bridge, fietsen, muziek luisteren.</i>		
Welke kranten / tijdschriften leest u:	<i>NRC + vele andere.</i>		
Hoe brengt u uw vakantie door:	<i>Luierend, wandelend, fietsend, in een zonnig, niet te warm oord.</i>		
Grootste ergernis:	<i>Gebrek aan bereidheid van mensen tot verandering / vernieuwing.</i>		

Nieuw filiaal op het Roeterseiland

Scheltema Holkema Vermeulen

Boekverkopers

Sarphatistraat 137, 1018 GD Amsterdam

Telefoon (020) 420 53 67 Fax (020) 420 64 27

Openingstijden: Maandag t/m Vrijdag 9.30 -18.00. Zaterdag gesloten

Ik beschouw werken en studeren als een joint venture.

Met de combinatie van werken en studeren bij Deloitte & Touche geeft u zichzelf de beste kansen voor een geslaagde carrière. Uw kennis en ons boeiende werkerrein staan daarvoor garant.

Afstuderende bedrijfs economen m/v

Deloitte & Touche behoort tot één van de grotere organisaties voor financieel-zakelijke dienstverlening in Nederland en is mondiaal aangesloten bij Deloitte Touche Tohmatsu International. Vanuit vestigingen verspreid door het gehele land werken accountants, belastingadviseurs en management consultants samen voor een zeer breed en gevarieerd cliëntenpakket. Zowel op nationaal als op internationaal niveau.

Onze groei en omvang zijn mede een gevolg van onze andere manier van werken. Markt- en cliëntgericht, met korte communicatielijnen en een informele en collegiale werksfeer.

Meer informatie over onze filosofie en uw carrièreperspectieven vindt u in onze brochure die u per telefoon of brief kunt aanvragen bij: Deloitte & Touche, afd. personeelszaken, mw. mr. B.G. Tanis, Postbus 58110, 1040 HC Amsterdam. Telefoon 020 - 6061100.

De andere manier van werken

**Deloitte &
Touche**

Uitverkoop van de dienstensector?

Eind vorig jaar maakte KLM bekend dat de onderneming overweegt een deel van de automatisering en administratie over te brengen naar India. Nu was al lang bekend dat grote delen van de werkgelegenheid worden overgebracht naar lage-lonen-landen, maar tot nu toe betrof het industriële sectoren als textiel, scheepsbouw en electronica. De dienstensector leek binnen de veilige nationale kaders altijd ongevoelig voor dit soort ontwikkelingen. Het is dan ook niet verbazingwekkend dat er nogal heftig werd gereageerd op de voornemens van de KLM; minister Andriessen uitte zelfs voor de media zijn bezorgdheid over de mogelijkheid dat bedrijven ook ondersteunende diensten zouden overhevelen naar lage lonen landen. Alle reden om eens kort aandacht te schenken aan de achtergrond van deze nieuwe geluiden: is dit het begin van een trend of waait het wel over?

Prof.dr. M.W. de Jong

Tijdens het succesvolle SEF-congres afgelopen najaar kwam duidelijk naar voren hoezeer juist de dienstensector momenteel bezig is met een internationaliseringsslag. Door deregulering en privatiseringen is bijvoorbeeld in de luchtvaart nu pas een einde aan het komen aan de internationale afspraken over prijsniveaus en marktverdeling op internationale routes. De laatste GATT-ronde is de eerste waarin de liberalisering van het internationaal dienstenverkeer op de agenda stond. Daar bovenop komen de maatregelen van de Europese wetgever, in navolging van nationale wetgevers, die resulteren in internationale concurrentie. Voorbeelden zijn het bank- en verzekeringswezen (het Nederlandse fusiegeweld van ABN Amro, ING en Amev/VSB/Fortis heeft daar alles mee te maken), de telecommunicatie (samenwerking PTT Telecom, Zweedse Telia en Zwitserse PTT Telecom in Unisource; tussen Franse en Duitse Telecom; tussen BT en MCI) en de zakelijke dienstverlening (deze treft onder andere accountants, management consultants en reclamebureaus). Natuurlijk is het grootste deel van de markten van deze dienstverleners nog steeds nationaal van aard, maar de druk om internationaal opererende klanten ook internationaal van dienst te zijn is groot. Internationale samenwerking in enigerlei vorm is daarvoor meestal nodig. De toenemende concurrentie en resulterende druk op de marges dwingt ondernemingen ook tot kostenreductie, die kan worden gerealiseerd door schaalvergroting. Die noodzaak tot kostenreductie vormt de achtergrond voor het verplaatsen van delen van de eigen productie naar lage-lonen-landen, voor de dienstensector, in casu de KLM is dat niet anders.

Niet alleen was in het verleden de noodzaak om goedkopere arbeidskracht in te zetten niet zo groot, ook ontbraken de (technische) mogelijkheden. Met name de ontwikkelingen in de telecommunicatie in combinatie met de toegenomen computerkracht bieden de mogelijkheid op informatieverwerking gerichte activiteiten over grote afstand te verplaatsen. Tegenwoordig kunnen tegen relatief beperkte kosten on-line verbindingen worden onderhouden. Daarbij zijn er steeds meer plaatsen ter wereld met een voldoende opleidingsniveau en betrouwbare communicatieverbindingen. Ten onrechte is er lange tijd vanuit gegaan dat in lage lonen landen alleen ongeschoolden beschikbaar zijn. Maar in een land als India leeft circa 10% van de bevolking op een westers niveau en dan gaat het wel om een subeconomie met een omvang van Duitsland (met Engels als nationale voertaal)!

COMMOTIE

We zien dan ook dat in een land als de Verenigde Staten, waar de concurrentie in de dienstensector al eerder hevig is geworden, ondernemingen eerder dan in Europa de weg naar uitbesteding van onderdelen van het productieproces naar lage lonen landen hebben gevonden. Voorbeelden daarvan zijn verplaatsing van administratieve processen van verzekeringsmaatschappijen naar Ierland en van software-ontwikkeling naar India. Nederlandse bedrijven zullen spoedig in dit voetspoor treden.

Pleidooien in sommige werkgeverskringen om de loonkosten te verlagen getuigen van een beperkt blikveld: hoever wenst men die kosten te verlagen, tot het niveau van zuid-China? Evenmin zijn verboden zin-

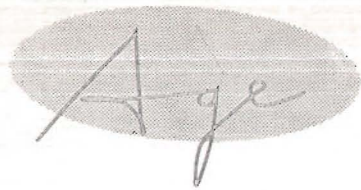
vol, dit soort verkeer kan immers met geen mogelijkheid worden gecontroleerd.

Het gaat ook niet alleen maar om laagwaardige banen, het voorbeeld van de software ontwikkeling geeft dat al aan. De issue is niet het onderscheid hoog-laagwaardig, maar is gelegen in de aard van de werkzaamheden. De (dreigende) verplaatsing betreft hoofdzakelijk functies die zich afspelen in het zogenaamde "back office" van ondernemingen, waar toch al de meeste banen verdwijnen ten gevolge van de automatisering. De aandacht verschuift naar het "front office", waar de klantencontacten worden onderhouden. Aan deze voorkanten van de organisaties, dus in het directe klantencontact is het veel moeilijker en vaak ook ongewenst om personeel te reduceren. De klant moet immers bediend worden of er moet iets worden verkocht. En ook de ondersteuning van deze klantgeoriënteerde processen vereist een relatief groter deel van de inspanningen van dienstverlenende ondernemingen. Dientengevolge is de produktiviteitsgroei in die werkzaamheden relatief laag en is daar een steeds groter deel van de werkgelegenheid te vinden. Het is het type werkgelegenheid waarin vaardigheden met betrekking tot commercie en dienstbetoon essentieel zijn. Dat deel van de dienstensector zal niet zo snel naar lage lonen landen vertrekken.

Dat in departementale kringen nu ineens commotie ontstaat over een mogelijke verplaatsing van delen van de dienstensector naar andere landen, valt alleen maar te verklaren uit onbegrip voor ontwikkelingen in de dienstensector. Alsof alleen de industrie relevant is in de context van internationale concurrentie. Natuurlijk proberen Nederlandse commerciële dienstverleners op alle mogelijke manieren kosten te reduceren. Daarover klagen heeft geen zin. Het zou veel interessanter zijn als de overheid maatregelen bedenkt waardoor de dienstverlening hier wordt gestimuleerd of extra diensten naar Nederland worden getrokken. Het besef dat veel technologische en organisatorische vernieuwingen vooral door de dienstensector worden afgedwongen en de betekenis van de daarmee samenhangende vervlechtingen tussen industrie en diensten zijn bijvoorbeeld nog nauwelijks doorgedrongen. Daar moet het industriebeleid zich maar eens mee bezig houden.

Prof.dr. M.W. de Jong is bijzonder hoogleraar economie v.d. dienstensector aan de FEE en hoofd strategie bij PTT Telecom.

R

KIEZEN OF DELEN?

Age en NOBAS wensen je uiteraard een succesvol en actief 1994 toe. 1994 wordt voor onze faculteit een uiterst spannend jaar, dat voornamelijk in het teken zal staan van de bezuinigingen en de gevolgen daarvan.

Bezuinigingen..., je kunt er helaas niet omheen. De faculteitsraad vergadert tot in de avond over dit onderwerp. Een trimester lang voorbereiding heeft in ieder geval geleerd dat het probleem uiterst complex en gevoelig ligt. Ook dat het door het bestuur voorgestelde tijdschema nu al niet meer gehaald kan worden. Bestuur: "U moet maar denken, wij doen dit ook voor het eerst". Volgens het bestuur wordt het tijd naast de financiële onderbouwing van de bezuinigingsoperatie ook inhoudelijke kant van de zaak te bekijken. Als je niet kiest voor afslanken maar voor afstoten, wat het bestuur refereert, ontkom je er niet aan een het aantal vakgebieden op de faculteit te verminderen. Onnodig te zeggen dat het bepalen van de op te heffen vakgebieden een proces is dat met de grootste zorgvuldigheid moet worden uitgevoerd. Er zullen een aantal controversiële keuzen gemaakt moeten worden, wanneer je kiest voor de taartschep in plaats van de kaasschaaf.

Om dit soort keuzen het beste te kunnen maken heb als eerste objectieve criteria nodig. De faculteitsraad is hier, evenals het bestuur, nog niet over uitgepraat; vele vragen behoeven een antwoord.

Moet je dicht bij de kern blijven en randgebieden afstoten of moet je je als faculteit juist onderscheiden door veel vakken, die op andere economische faculteiten niet gegeven worden te doceren? Moeten vakken met veel studenten voorrang krijgen boven minder bezochte vakken? In hoeverre moet gelet worden op het de maatschappelijke relevantie van een vakgebied? Heeft onderwijs dat de faculteit geld oplevert een streepje voor?

Blijft er ruimte voor nieuwe vakgebieden?

Allemaal vragen waarop getracht zal worden in het nieuwe jaar een antwoord te vinden.

Jaska de Bakker, NOBAS
Freek Bruggert, Age

FAC Nieuws

Deze pagina's vallen niet onder de verantwoordelijkheid van Rostra. De verenigingen schrijven. Rostra verzorgt de lay-out en de overige berichten.

Beste Rostra lezers,

Het tweede trimester is sinds een paar weken van start gegaan. De SEF is dan ook al weer volop actief.

Als eerste kan genoemd worden de boeken en syllabiverkoop. De SEF-medewerkers doen hun uiterste best om iedereen zo snel mogelijk en zo goed mogelijk ten dienste te staan.

Het kan daarom ook niet mis gaan. De boekencommissie had ervoor gezorgd dat alle boeken van propedeuse, verplicht doctoraal en de grote keuze- en specialisatievakken aanwezig waren.

In de eerste weken was de SEF dan ook dagelijks geopend om de grote toestroom van studenten het hoofd te kunnen bieden. Nu het weer wat rustiger is, is de SEF voor boeken en syllabiverkoop geopend op maandag, woensdag en donderdag van 11.00 tot 15.00 en op de donderdagavond van 18.30 tot 20.30. De SEF-ruimte is natuurlijk wel geopend voor vragen over activiteiten en andere zaken.

Tevens is de tweede almanak uitgekomen. Een boekwerk van bijna 200 pagina's. Niet alleen met pasfoto's van eerste en tweedejaars, maar ook bijvoorbeeld met informatie over Amsterdam, uitgaan, en de studie natuurlijk. Haal hem snel op, want ... op is op.

Ook de cursussen zijn weer begonnen. Als je ze dit trimester hebt moeten missen, raad ik je aan zo snel mogelijk in te schrijven voor het derde trimester. De plaatsing is beperkt.

De sportcommissie heeft in de vakantie niet stil gezeten. Op 27 januari wordt wederom een squashtoernooi georganiseerd en 24 februari staat een volleybaltoernooi gepland. Een perfecte combinatie van sportiviteit en gezelligheid.

Houd 27 januari maar vrij, want naast het squashtoernooi wordt op die dag een lezing gegeven door de heer Boorsma van IBM. Hij is logistiek manager van het Internationaal Logistics Center van IBM, en zal tijdens de lezing een algemeen beeld geven van de logistiek bij IBM.

In maart staat een excursie naar Heineken gepland. Tijdens deze excursie zal de bierbrouwerij worden bezocht. Tevens zal er die dag een lezing worden verzorgd.

Dus als je je studieboeken zat bent, valt er genoeg te doen bij de SEF. Niet alleen door het meedoen aan activiteiten maar ook door ze zelf te organiseren. Meld je aan bij de SEF!

Namens de SEF, Hanneke Prins vice-voorzitter.

De E.E.F.A. organiseert op 2 maart 1994 voor de zesde maal de Carrière Dag. Op deze dag komen 17 sprekers in sessies van ongeveer drie kwartier over hun ervaringen in de praktijk spreken. Er zal worden gesproken over de aansluiting tussen theorie en praktijk. Er komen veel

verschillende beroepen aan bod, dus er is voor iedere richting binnen economie, econometrie, actuarialaats en operations research een interessant dagprogramma samen te stellen. Ook als je nog niet precies weet in welke richting je wilt afstuderen, is deze dag erg nuttig. Misschien word je als gevolg van de sessies op een idee gebracht!

Ook komt er een bedrijvenforum waarin de recruiters hard tegen hard zullen gaan. De dag is niet alleen bedoeld om stil te luisteren, want tijdens de workshops word je aan het werk gezet. Het Loopbaan Advies Centrum verzorgt twee workshops over solliciteren, het Nibo leert je het één en ander over netwerken, Thinktank helpt je in een workshop met het opstarten van een bedrijf en er wordt de mogelijkheid geboden een psychologische test te doen.

Gedurende de hele dag staan recruiters met standjes in de hal; de ideale gelegenheid om even informeel kennis te maken!

Natuurlijk wordt er een lunch verzorgd en is er een afsluitende borrel. Tijdens deze borrel worden er onder de deelnemers kaarten van de wedstrijd Ajax - Parma verloot, die op 3 maart gespeeld zal worden.

Kortom, **DOE EEN BEROEP OP DE CARRIÈRE DAG**, want de Carrière Dag van 2 maart 1994 wordt zeker de moeite waard!

Inschrijving en meer informatie op de E.E.F.A.-kamer (E 0.02)

Alewijn Medendorp, voorzitter Carrière dag commissie.

PANTA RHEI

Alles stroomt, of *panta rhei* zoals de Grieken zeggen. Misschien heb je de naam van de studievereniging Panta Rhei wel eens voorbij zien kabbelen, maar heb je nog niet de gelegenheid gehad om een hengeltje uit te werpen en te informeren naar hetgeen Panta Rhei je te bieden heeft. Panta Rhei is een interfacultaire studievereniging voor iedereen die geïnteresseerd is in informatiekunde. Op deze faculteit zal dat voornamelijk voor studenten bestuurlijke informatiekunde gelden, maar ook voor anderen kunnen de diverse bedrijfsbezoeken, lezingen en cursussen die Panta Rhei organiseert nuttig, leerzaam en leuk zijn.

Deze activiteiten worden per trimester afgestemd op een thema, dit trimester bijvoorbeeld "bank- en verzekeringswezen". Ook het periodiek On Line besteedt hier aandacht aan en biedt studenten tevens de mogelijkheid om een eerste stap op weg naar een wetenschappelijke publikatie te zetten, ervaring op te doen in interviewen of uiting te geven aan schriftelijke creativiteit.

Daarnaast worden diverse activiteiten ontplooid die niet aan een thema gerelateerd zijn, maar daarom zeker niet minder interessant zijn. In dit verband mag een pas gestarte service voor leden van Panta Rhei niet vergeten worden: stagebemiddeling. Door het bemiddelen van stages op het gebied van informatiekunde hoopt Panta Rhei een effectieve samenwerking tussen student, bedrijf en universiteit te bewerkstelligen, waarbij aandacht wordt besteed aan ieders wensen en eisen.

Als je geïnteresseerd bent in één of meerdere activiteiten van Panta Rhei, zoals bedrijfsbezoeken, lezingen, het periodiek, cursussen en stagebemiddeling neem dan contact op met Panta Rhei. Dit kan op kamer 1.26 (gebouw E2) of telefonisch via 020 - 525 4154. Natuurlijk ben je ook van harte welkom als je een steentje bij wil dragen aan de activiteiten van Panta Rhei en voor nieuwe ideeën kun je eveneens een gewillig oor vinden.

SEO

Stichting voor Economisch Onderzoek der Universiteit van Amsterdam

De SEO, Stichting voor Economisch Onderzoek der Universiteit van Amsterdam, heeft vacatures voor student-assistenten.

De SEO verricht contract-onderzoek op het gebied van o.m. arbeidsmarkt, macro-economie, energie en milieu, kunst en recreatie, regionale economie en volkshuisvesting. Het werk is vaak kwantitatief van aard. Student-assistenten worden aangesteld voor maximaal 19 uur per week en ontvangen een salaris van minimaal f1300,- bruto per maand. Bij de SEO wordt doorgaans hard en met veel enthousiasme gewerkt. Er heerst een prettige, informele sfeer.

Geïnteresseerden kunnen zich voor aanmeldingsformulieren melden bij het secretariaat van de SEO, Roetersstraat 11, gebouw E2, kamer 6.28. Nadere informatie is te verkrijgen bij Erik van Esterik, tel. 6242412.

KPN gaat de beurs

1994 moet het jaar van Koninklijke PTT Nederland NV (KPN) worden. 's Lands grootste particuliere werkgever gaat namelijk dit voorjaar naar de beurs. Tegelijkertijd dienen zich op de monopolistische markt van mobiele en vaste datacommunicatie diverse consortia als concurrenten van KPN aan. Een jofel jaar of een tumultueuze tijd?

Gunnar Schumburg

belang in KPN, nu nog 100 procent, op termijn terugbrengen tot een invloedrijk minderheidsbelang. Dat meent ir. W. Dik, voorzitter van de raad van bestuur van het in 1989 verzelfstandigde bedrijf. De wet schrijft nu nog voor dat de staat ook na beursintroductie een meerderheidsbelang moet houden in het telecommunicatie- en postbedrijf. Volgens Dik (tevens commissaris bij ABN Amro) is die verplichting op den duur niet houdbaar. Het meerderheidsbelang is gebaseerd op het idee dat de PTT als monopolist in opdracht van de overheid exclusief voor het land vitale diensten verricht. Door de toenemende concurrentie is het noodzakelijk dat KPN zich snel aanpast aan de wijzigende situatie.

STRATEGIE

Het welslagen van de emissie is voor KPN even belangrijk als voor de Amsterdamse Effectenbeurs. Het markeert een nieuwe fase in KPN's pogingen om erkenning in de internationale arena te verkrijgen. Immers, de pers doet ons geloven dat groei, privatisering en internationalisering de

huidige wachtwoorden zijn in de telecommunicatie-industrie. Indien KPN deze codes negeert, dan zou zo'n 'strategie' een zware tol eisen, in een industrie waar investeringen fors zijn, veranderingen elkaar snel opvolgen en bedrijven als het Amerikaanse AT&T en het Franse Alcatel krijgszuchtig op overnamepad zijn.

Uiteindelijk zal de beursgang het concern in de positie brengen om andere strategische allianties aan te gaan, waardoor zijn internationale ambities realiseerbaar worden.

Met de publieke notering van de aandelen KPN, zijn twee zaken van invloed op de waardebeoordeling van de beurskoers. Allereerst is er de kwestie hoe de overheid van plan is om op de thuismarkt de beleggersvraag te genereren; een markt waar het concept van particulier aandelenbezit nog enigszins wezensvreemd is.

Daarnaast is van belang hoe het marktsentiment reageert op KPN's vermogen om zich te meten met bedrijven als British Telecom. De Brusselse wetgeving die over Nederland (heen)komt, vormt een dwingend decor omdat de telecommunicatiesector in 1998 via deregulering als een grens-overschrijdende consumentenmarkt wordt ingericht.

WAARDE KPN

Over de waarde van het concern doen schattingen de ronde van tussen de 10 en 28 miljard gulden. Bij de waardebeoordeling hangt veel af van de dividendpolitiek. Op dit moment betaalt KPN 40 procent van de nettowinst uit (over 1992 was de nettowinst 1,66 miljard gulden bij een omzet van 15,62 miljard gulden). De winsten van de PTT komen voor een groot deel van de werkmaatschappij PTT Telecom: ruim 1,3 miljard van

De Amsterdamse Effectenbeurs krijgt binnenkort een broodnodige opsteker wanneer de overheid zijn eerste tranche aandelen (à f3,5 miljard) op de aandelenmarkt verkoopt. Voor de beurs betekent de KPN-emissie een vitale injectie van vers bloed, die de lamledige stemming op de primaire aandelenmarkt enigszins kan verbeteren: in 1993 zijn immers slechts twee bedrijven ter beurze geïntroduceerd. Beide waren echter tamelijk omstreden. De eerste introductie betrof de teleurstellende aandelenplaatsing van het farmaceutische bedrijf OPG, waardoor ABN Amro met een fors gedeelte ongeplaatste aandelen bleef zitten. De andere introductie was van soortgelijke aard. Onvolledige plaatsing van de aandelen van het ingenieursbureau Fugro McClelland gekoppeld aan een tegenvallende prijsontwikkeling zorgde voor een bittere flop op de primaire aandelenmarkt.

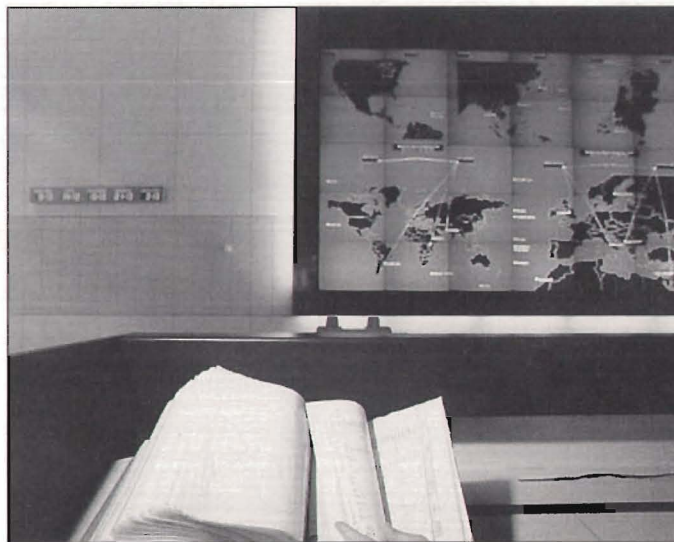
De 100 procent overheidsdeelname in het post- en telecommunicatiebedrijf moet in twee tranches, verspreid over drie jaar, zijn weg naar de particuliere en institutionele (verzekeraars en pensioenfondsen) beleggers vinden. De overheid heeft de bedoeling om ongeveer 30 procent van het aandelenkapitaal aan te houden na de tweede tranche.

SPANNENDE SPECULATIE

Aangezien Telecom France en het Deutsche Telekom hun respectievelijke aandelenmarkten middelerwijl op willen gaan, vormt het Nederlandse project een ijkpunt dat aangeeft wat er voor de Fransen en Duitsers in het verschiet zou kunnen liggen. Sinds de Nederlandse staat in maart 1993 aankondigde dat het zijn meerderheidsaandeel in de staatsmonopolie KPN komend jaar wil verkopen, is de spanning in de beleggerswereld tot het kookpunt gestegen. Er wordt druk gespeculeerd over de vraag hoe de aandelen zullen worden ontvangen in de cruciale thuismarkt. Nergens is de interesse zo groot (naast Den Haag en Amsterdam) als in Parijs en Frankfurt omdat het slagen of falen van de KPN-emissie een indicator vormt voor het Franse Telecom en het Duitse Telekom.

Tegelijkertijd bieden enkele precedenten een veelbelovend uitzicht: de aandelen van het Britse Telecom, Telekom Maleisië en Hong Kong Telecom, vertoonden binnen enkele maanden na de beursgang allen een gezonde appreciatie.

De Nederlandse staat moet haar

Don't call us we'll call you

vloer op

het totale bedrag. Een klein deel van de winst wordt geboekt door PTT Post, namelijk 225 miljoen.

Misschien wel het belangrijkste bij de vaststelling van de waarde van de PTT is het feit dat niet alleen het telecom-, maar ook het postgedeelte naar de beurs gaat. Zo'n gecombineerde beursgang heeft nog nooit plaatsgehad en zowel beleggers als analisten kijken er onwennig tegen aan.

Volgens de analisten van de investeringsbanken zullen investeerders er niet van uit gaan dat KPN een echt groeiaandeel wordt. Zij zullen het aandeel waarderen op de dividendopbrengst. Door meer dividend uit te keren, wordt de waarde van KPN op de beurs veel hoger.

Het concern is er als onderneming bij gebaat zo weinig mogelijk van de winst uit te keren. Maar nu de opbrengst van de beursgang steeds meer afhangt van de dividendpolitiek, zal de staat extra aandringen op een hogere winstuitkering. Als voorlopig grootaandeelhouder ontvangt de staat immers ook extra lopende inkomsten uit het KPN-dividend. Met ander woorden, het ziet er naar uit dat dit de strijd wordt tussen KPN en de staat.

Uit internationale vergelijking blijkt dat grote institutionele beleggers telecommfondsen beschouwen als een weinig risicovolle belegging met een lage groei. Het gemiddelde dividend-

rendement van internationale beursgenoteerde telecombedrijven is op het moment 4 procent. Bij de huidige pay-out ratio van 40 procent zou de koers/winstverhouding van KPN dan uitkomen op slechts 10.

In theorie hebben telecombedrijven een hogere koers/winstverhouding dan het gemiddelde bedrijfsleven. Op de Amsterdamse Effectenbeurs zou de verhouding van KPN daarmee dus uit moeten komen op boven de 12. Daartegenover staat in de praktijk nu een k/w-verhouding van nog geen 10, wat volgens vele analisten veel te

maken heeft met de neerwaartse druk van een relatief laag geachte k/w-verhouding van het postbedrijf.

MONOPOLIE WORDT CONCURRENTIE

Terwijl KPN zich binnenkort aan de tucht van de aandelenmarkt blootstelt, volgen de ontwikkelingen in de telecommarkt elkaar in snel tempo op. De Nederlandse telecommunicatieinfrastructuur bestaat momenteel uit één mobiel en één vast netwerk. KPN is gerechtigd beide concessies (aldus afgegeven door de staat) te beheren.

Op de telecommarkt zal de (inter-)nationale concurrentie in de nabije toekomst hard toeslaan. Tot kort geleden was de PTT in Nederland nog beschermd door een wettelijk monopolie op een groot deel van

KPN: geschatte waarde tussen f10 en f28 miljard

de telecommunicatiemarkt. Met de vrijemarkt-wind uit Brussel, heeft de Nederlandse overheid voor zowel het mobiele als het vaste net een tweede concessie opengesteld.

Medio 1995 moeten er twee nieuwe netten voor de digitale mobiele telefonie operationeel zijn, waar PTT Telecom en een nog aan te wijzen private aanbieder een bikkeldharde concurrentieslag om de mobiele telecomgebruiker zullen aangaan.

De consensus is dat Nederland binnen tien jaar een kleine 1 miljoen gebruikers van

zaktelefoons zal tellen. Ter vergelijking: op dit moment zijn dat er 200.000, waarmee Nederland in West-Europa redelijk onderaan bungelt. Bij de huidige maatstaven zou deze lonkende massamarkt slechts twee maal per dag telefonische gesprekken voeren. KPN hoopt deze frequentie (naar Amerikaanse maten) te verviervoudigen. Als de activiteit van de diverse partijen achter de schermen maatgevend is voor de potentiële winstgevendheid van beide telefonienetten, dan zullen zij zich in Nederland ontwikkelen tot een uiterst winstgevende operatie. Die conclusie kan gevoelig worden getrokken via een rondgang door het oerwoud van consortia-in-oprichting die nog 'boven de markt' hangen. Voor de Nederlandse concessie zijn er vijf gegadigden, machtige partijen waarin ABN Amro, Rabobank, ING-bank en de Nederlandse Spoorwegen deelnemen.

MARKTPARTIJEN

Het consortium rond ABN Amro is een trekker van NL-Tel dat meedingt naar de tweede licentie voor het nieuwe mobiele GSM-net (Global System for Mobile Communications). Voor Dik is het onaantvaardbaar dat ABN Amro én leadmanager is bij de beursgang van KPN, én één van de belangrijkste concurrenten zou worden. Hij meent dat de bank zichzelf blootstelt aan het risico dat haar rol van zowel beursadviseur, kredietverlener als investeerder kan gaan wringen.

Naast de banken hebben eveneens de NS en energiebedrijven, die al samenwerken bij de aanleg en exploitatie van een tweede vaste telecomminfrastructuur, een begerig oog laten vallen op het winstpotentieel van mobiele communicatie.

Nadeel van deze optie is dat indien de tweede licentie naar de NS zou gaan, er eigenlijk in Nederland een duopolie op het gebied van telecommunicatie ontstaat. Dat wordt gevormd door de PTT en de NS, die samen met andere partijen ook vast en mobiel verkeer verzorgt. Of dat beantwoordt aan de (Brusselse) doelstelling om juist meer echte concurrentie te introduceren valt nog te bezien. Hoe het ook zij, de exploitatie van het netwerk is geen sinecure. De investeringen voor het zend- en ontvangstnetwerk en de centrales belopen een half miljard gulden. Of deze speculaties het overdenken waard zijn, zal de tijd zeker leren.

Bronnen: Jaarverslag KPN 1992, Het Financieele Dagblad, NRC Handelsblad.

drs.

ir.

mr.

Wat er ook voor je naam staat, 't gaat ons erom waar je zelf voor staat.

Een titel is uiteraard van betekenis. Die staat voor een niet geringe hoeveelheid kennis. Maar het gewicht van drs., ir. of mr. wordt vooral bepaald door de man of vrouw die het voor zijn of haar naam heeft staan; de persoonlijkheid achter de titel. Ben je momenteel of binnenkort met je universitaire studie bedrijfseconomie, econometrie of accountancy in de afrondingsfase, laat ons dan nu vast weten wie je bent en waar je voor staat. Stuur een open sollicitatie naar: Koninklijke PTT Nederland NV, Concernstaf Management Development, Postbus 15000, 9700 CD Groningen. Of bel voor meer informatie: 06-0142. **Koninklijke PTT Nederland NV**

Onderzoekservaring opdoen bij de SEO

Vanaf het moment dat ik in Groningen geregistreerd sta als student ben ik waarschijnlijk meer tijd kwijt geweest aan het aanvullen van mijn studiebeurs dan dat ik achter de boeken heb gezeten om economische theorieën te analyseren. Ik geloof echter niet dat ik uniek ben met een Curriculum Vitae waarin staat dat ik verkoopexpert ben op een gebied uiteenlopend van "kosmetica-produkten" tot "pork-bellies". Het leereffect van dit bijklussen was meestal minimaal, de verdiensten iets beter.

Bijna een jaar geleden las ik in "Folia" dat de SEO, Stichting voor Economisch Onderzoek der Universiteit van Amsterdam, student-assistenten zocht. De verveling van het verkoopvak had bij mij behoorlijk toegeslagen en werkervaring opdoen in een meer wetenschappelijke omgeving trok me wel aan, bovendien dacht ik dat het wel bevorderlijk zou zijn voor mijn studie.

SCHILDERSBEDRIJF

Ik werd aangenomen en mocht werken aan een marktonderzoek voor het Bedrijfschap Schildersbedrijf. Men vroeg mij een opzet te maken voor het onderzoek en een vragenlijst op te stellen. Met behulp van die vragenlijst interview ik verschillende opdrachtgevers van schilderwerk. De uitkomsten hiervan verwerk ik eerst in een spreadsheet voordat ik overga tot de analyse van de gegevens. Tenslotte schrijf ik een verslag over het onderzoek.

Bij het onderzoek word ik begeleid door een senior-onderzoeker maar ik krijg volop de gelegenheid om mijn eigen ideeën te verwerken. Zo leek het mij op een gegeven moment efficiënter om een deel van de opdrachtgevers schriftelijk te enquêteren en ik kreeg de vrijheid om uit te proberen of dat inderdaad het geval was. Deze vrijheid die je krijgt bij het uitvoeren van je onderzoek vind ik een van de leukste aspecten van het werken als student-assistent bij de SEO. De vraag die medestudenten mij meestal

"Wilt u ook nog een rondleiding door een van onze hangars?", vraagt het hoofd technische dienst van de KLM, terwijl ik een afspraak in mijn agenda noteer. Ik heb zojuist een interview met hem geregeld om wat vragen te stellen over het schilderwerk dat aan vliegtuigen gedaan wordt. En natuurlijk lijkt het me leuk om eens een kijkje achter de schermen bij KLM te nemen.

C. Witteveen

het eerst stellen als ik enthousiast vertel over mijn werkzaamheden is hoe ik aan die baan gekomen ben. Veel studenten zijn blijkbaar zelf ook op zoek naar een part-time baan waarmee ze relevante werkervaring kunnen opdoen.

WAT IS DE SEO?

Nadat ik antwoord heb gegeven op die vraag, komt meestal pas de vraag wat de SEO eigenlijk is. Soms zie ik studenten verwaald rondlopen op de zesde en zevende verdieping van gebouw E2, naarstig op zoek naar de vakgroep Micro om tentamenuitslagen te bekijken. Zij weten vast niet dat ze zich op dat moment bij een stichting bevinden die economische

pelijke thema's. Een voorbeeld daarvan is een onlangs verworven opdracht van de Wereldbank om de regering van Oekraïne te adviseren bij de economische hervormingen. Een andere activiteit is het schrijven van een rapport over technologische innovatie in de Russische industrie, op basis van een enquête onder Russische bedrijven. Nieuwe technologie laat de SEO zelf ook niet onberoerd: In samenwerking met de Open Universiteit worden de nieuwste snufjes op het gebied van cd-i ingezet voor het ontwikkelen van een marketing cursus. Het werk dat bij dergelijke projecten gedaan wordt door student-assistenten bestaat voornamelijk uit het verzamelen van gegevens, het in een spreadsheet ver-

werken en het analyseren ervan. Deze werkzaamheden worden zelfstandig uitgevoerd en vereisen een behoorlijke mate van zelfdiscipline. Tenslotte wordt er over de bevindingen een rapport geschreven door een team van onderzoekers.

Of je nu werkt aan een onderzoek over schilderwerk of over hervormingen in Oost-Europa, een part-time baan als student-assistent bij de SEO is een leerzame ervaring en goed te combineren met je studie.

Foto: Robert Schneider

Relevante werkervaring opdoen bij de SEO

kennis in de praktijk toepast in plaats van dat ze deze tracht te doceren.

OEKRAÏNE

De SEO verricht economisch onderzoek in opdracht van de overheid en het bedrijfsleven. De opdrachten-portefeuille van de SEO weerspiegelt dus actuele maatschap-

Christel Witteveen is vijfdejaars economiestudent en student-assistent bij de Stichting voor Economisch Onderzoek aan de Universiteit van Amsterdam.

Badmeester (3)

A.I.J.M. van der Hoorn, J.G. de Wit

Formatieverdeelmodel: iedereen wil leren zwemmen

Een korte reactie op het stuk over het Formatieverdeelmodel (FVM) in Rostra van december van Michel Lind, lid van de Faculteitsraad voor de NOBAS.

JA, wij hebben de openbaarheid gekozen. Maar vooraf is er informeel overleg geweest met de vertegenwoordigers van de Faculteit. De door hen gegeven motivatie voor het FVM heeft ons niet tevreden gesteld.

NEE, het FVM kent geen formatie toe op basis van het aantal uren onderwijs. Want bij onderwijs behoort ook het maken en nakijken van tentamens. En nog belangrijker: de persoonlijke begeleiding van studenten die b.v. een computerpracticum of een specialisatievak volgen. De hiervoor benodigde inspanning is recht evenredig met het aantal studenten en wordt in het huidige FVM niet beloond. Er is daarom geen stimulans voor intensiever onderwijs. Tenzij docenten een numerus clausus invoeren van 6 studenten voor een specialisatievak.

JA, in het oude model is er een reëel risico dat docenten teveel studenten te makkelijk laten slagen, omdat dat veel formatie oplevert. Maar het nieuwe FVM is een verkeerde methode om dat probleem op te lossen.

Michel Lind en wij zijn het in ieder geval over één ding eens: het onderwijs aan de FEE hoort een maatschappelijke belang te dienen, het moet kwalitatief goed zijn, en er moeten voldoende docenten en andere faciliteiten zijn. Maar hoe meet je nu op een objectieerbare manier het belang en de kwaliteit? Een uitstekende voorzet wordt geleverd in een notitie van

AGE aan de Faculteitsraad en het Faculteitsbestuur van 7 december. Belangrijke criteria daarin zijn:

-Trekt het vak veel studenten?

-Wordt er onderzoek op het vakgebied verricht?

-Heeft het vakgebied een belangrijke plaats in de economische theorie? -Is er zowel sprake van specialisme als generalisme in het vakgebied? Legt het vak verbanden met andere vakken en disciplines?

-Wordt het vak ook elders gegeven?

-Heeft het vak wetenschappelijk gehalte, stimuleert het studenten om na te denken (discussiecolleges, essays, behandelen meerdere theorieën, bespreking van kritiek op het vak)?

-Wordt het vak positief beoordeeld door studenten?

-Wij vinden nog steeds dat die zaken in het huidige FVM een onvoldoende rol spelen. Het is daarom **buitengewoon jammer** dat het recente voorstel van het Faculteitsbestuur om in het FVM een zwaardere weging aan scripties toe te kennen door de Faculteitsraad afgewezen is. Veel studenten levert immers later veel scribenten op, zodat op iets langere termijn de onderwijsinspanning met extra formatie gehonoreerd wordt.

De auteurs zijn beide bijzonder hoogleraar bij het Instituut voor Verkeers- en Vervoerseconomie (IVVE) aan de FEE.

Slotwoord

Erik Slot kamer 1.31

Nu is de tijd dat jullie ongeveer de tentamens uit het eerste trimester terugkrijgen. Voor een aantal eerstejaars is dat misschien een reden om eens na te denken over hun studie. Is actuaariaat, econometrie of economie nou wel een geschikte studie? Vind ik het wel leuk, te makkelijk of te moeilijk?

Ik denk dat deze tijd een goede is om hierover na te denken. De propaedeuse heeft namelijk een tweeledig doel. Ten eerste is er de selecterende functie, ten tweede de oriënterende.

Een propaedeuse moet selecterend zijn, in zoverre dat ze aan moet kunnen geven of je de door jou gekozen studie af kunt maken. Het binnen een jaar halen van de propaedeuse zou een goede indicatie moeten zijn of je in staat bent binnen 5 jaar af te studeren. Voor deze selecterende functie zijn voornamelijk je cijfers van belang.

De tweede doelstelling van je propaedeuse is lastiger. Oriënterend wil zeggen dat het aangeboden eerstejaarsprogramma een goede indruk moet geven van wat je tijdens je verdere studie kunt verwachten. Hier speelt dus gevoel een rol. Vind je het leuk of niet. Het is belangrijk om zo snel mogelijk de studie te vinden die bij je past. Tegenwoordig is je studieduur beperkt. Zoals velen al hebben ondervonden, is studeren de leukste tijd van je leven, en het zou zonde zijn om die tijd studierend door te brengen (bijvoorbeeld omdat je te lang bent blijven hangen in een studie actuaariaat, waardoor je nu in twee en een half jaar een studie culturele antropologie moet afronden).

Hoe kom je er nu achter of je gekozen studie bij je past. Het belangrijkste advies dat ik je kan geven is praten, praten en nog eens praten. Praat erover met je mede-studenten, je mentor, je vriendje of je minna(a)r(es). Ouderejaars en studie-adviseurs kunnen soms goede adviezen geven. Als studentbestuurslid sta ik ook altijd open voor een goed gesprek. Kom rustig langs als je eens wilt praten. Je hoeft niet een concrete vraag te hebben, maar een vaag en onbestemd gevoel is genoeg. Mijn spreekuur is vrijdags van 13.00 tot 14.00 op kamer 1.31. Natuurlijk kun je ook bellen om een afspraak te maken: 5254286.

"If you're feeling down so low, and you don't which way to go, than I have some good advice, that makes you feel so nice. Call my name, call my name. And my name is Johan Pieter Emanuel Jacob van Eikelenboom", de redactie, © Koot en Bie.

Column

Laatst zat ik in een café diep in de nacht met een bezopen gozer te praten over zaken in het leven die van belang kunnen zijn en vrouwen ook.

'Al die theorieën zijn kolder,' zei hij opeens tegen mij met betrekking tot de bekende economische theorieën.

'Ze zijn er alleen maar om de gevestigde orde in stand te houden,' vervolgde de zatlap. Hij sloeg een borrel achterover en raakte daarbij een gevaarlijke gek die achter hem stond. Hierop ontstond een handgemeen. Natuurlijk sloeg ook ik hem op z'n muil, maar hiermee was toch niet alles gezegd vond ik. Daarom nam ik de aangetaste zatlap mee naar mijn huis (hij koesterde geen wrok) om één en ander nog eens door te nemen.

'Neem nou de Koude Oorlog,' zei hij op een gegeven moment nadat we in mijn kamer plaats hadden genomen en hij nam een mondvol van mijn jenever tot zich.

'Nee,' zei ik en vervolgde 'ik lul er niet meer over.'

'Je hebt toch vraag en aanbod enzo?' vroeg hij.

'Ik dacht het wel,' antwoordde ik 'maar het ligt er maar aan geloof ik.'

'Ze weten het allemaal nog niet,' zei hij.

'Wie?'

'Die lui van die boeken.'

'O, op die manier.'

'Van die gevestigde theorieën bedoel ik. Die verhaaltjes die zo wijd verbreed aangehangen worden, terwijl aange- toond is dat ze niet oké zijn. Het is fout, er moeten nieuwe theorieën be- dacht worden, zo is het niks. Jammer dat ik zelf even niks weet.'

'Zulke dingen.'

'We begrijpen elkaar. Als je maar lol hebt. Heb jij eigenlijk een wijf?' vroeg de zatte aap en hij dronk mijn jene- verfles leeg en opende een nieuwe fles die ik toevallig nog had staan.

'Gewoon,' zei ik verhelderend.

'Zeik niet,' zei hij, maar het was al te laat, mijn verregaande staat van dron- kenschap was er de oorzaak van dat ik het zomaar liet lopen.

'Ik denk dat ik weer eens opstap, ik heb morgen weer een hoop te doen. Succes met je studie,' zei de fijne vent. Hij stond op en kotsend klauterde hij mijn trap af, opende de deur, vergat deze te sluiten en verdween weer uit mijn leven.

Pieter den Haen 10 januari 1994.

Volgende keer: een bespreking van het door C.A. Boukema en A.F.M. Dorrestein geschreven boek *De Juridische Organisatie Van De Onderneming* (4e druk).

Roetersstraat 11: De Milieumok

De nog jonge bedrijfsleider van de mensa, Luuc van der Raaij, schotelt ons vriendelijk een oude stijl koffiemok voor: een echt porseleinen kopje met een schotelletje eronder. Met een dampende kop koffie voor de neus bespreken we het fenomeen milieumok.

Waarom zit die jongen achter het tafeltje met de Max Havelaar koffie er na twee weken al niet meer? 'De eerste dagen verkocht Stefan zeshonderd mokken per dag, de laatste dagen nog maar tachtig. Nu denken we het met de bekers die te koop zijn via de automaten wel af te kunnen. Voor diegenen die onze universiteit maar een paar keer per jaar betreden, komt er binnenkort een automaat met plastic bekertjes. Voor vijftienzeventig cent kun je daar Max Havelaar koffie uithalen. Stefan is intussen met vakantie.'

Kan je ons uitleggen waarom we sinds 1 januari opeens verplicht zijn koffie uit een milieumok te drinken? 'Ja, dit is weer de nieuwste ontwikkeling. Al tijdens de plastic bekertjes op het Maupo- leum was de universiteit happig op milieumaatregelen. Dus kwam er scharrelvles in de keukens, prullenbakken met speciale afgescheiden ruimtes voor die bekertjes in de kantine en sloten we een contract af met een recycling bedrijf. Toen bleek alleen dat op elke twee zakken met bekertjes, er steeds één geweigerd werd voor de recycling door aangekoekte mengsels van koffie, suiker en peuken.

'Op het Roeterseiland kregen we de kop en schotel. De schotelletjes vlogen prompt de mensa uit dus stapten we over op het iets hogere smallere model van de kop, maar dan zonder schotel. Nu verdwenen per maand nog steeds 500 à 600 kopjes, wat 30 kopjes per dag betekende. Bovendien kregen we klagende schoonmakers over de vloer. Bij het schoonmaken van de collegezalen en kamers stonden onze vermiste kleinoden overal in de weg. Had je een paar van die kopjes eenmaal weer terug, dan belette eerdergenoemd aangekoekt mengsel een vlotte afwas. Natuurlijk startten we in november nog blijmoedig een postercampagne tegen het verduisteren van de kopjes maar tevergeefs: de leegloop daalde slechts met de helft. Wat blijft er uiteindelijk over als je het milieu in de gaten wilt houden en niet meer dan twee kwartjes voor de koffie durft te vragen, zonder je budget voorbij te schieten? Dan maar die studenten en docenten gedwongen zelf hun milieumok aan laten schaffen.'

Vraagtekens worden gezet bij het feit of deze milieumok echt wel milieuvriendelijker is dan zijn porseleinen voorganger. En de vraag rijst of er ondertussen niet een slaatje uitgeslagen wordt?

'Ik neem aan dat de gemiddelde student twee bakken koffie per dag drinkt, dat is nog laag ingeschat. Waarschijnlijk vergeet hij of zij de mok tussendoor te wassen, laat staan dat er afwasmiddel bij te pas komt en dat betekent in ieder geval een afwasbeurt minder. Verder is een precieze kosten/baten analyse met het porselein nog niet gemaakt.

'Wat betreft de kosten: de porseleinen kop kostte drie gulden, zodat we daar verlies op draaiden. De twee gulden van de milieumok levert ons een dubbeltje op voor de administratiekosten zodat we net op nul komen. Nadat onze adjunct-directeur Van Loenen het plan had bedacht om een harde plastic beker, die ook in de automaten zou passen en een dekseltje tegen het warmte- verlies zou dragen, te ontwerpen, hebben we wel met andere universiteiten overleg gevoerd. Zo is het gelukt kwantiteitskorting op het nieuwe produkt te krijgen. Nu hebben Utrecht en nog wat andere universiteiten hetzelfde systeem als wij.'

Toch zijn er studenten die zich ronduit betutteld voelen.

'Dit was de beste uitkomst wat betreft geld en wat betreft milieu. Die goed gebekte studenten en docenten zijn zelf ook niet de allervriende- lijksten. Zaalwacht in de mensa was het meest gehate baantje onder mijn personeel. Ze moesten het bij het tegenhouden van de kopjes soms doen met een "zeg schoon- makertje, waar bemoei jij je mee?". Ongeveer tachtig procent van de studenten reageert trouwens positief.

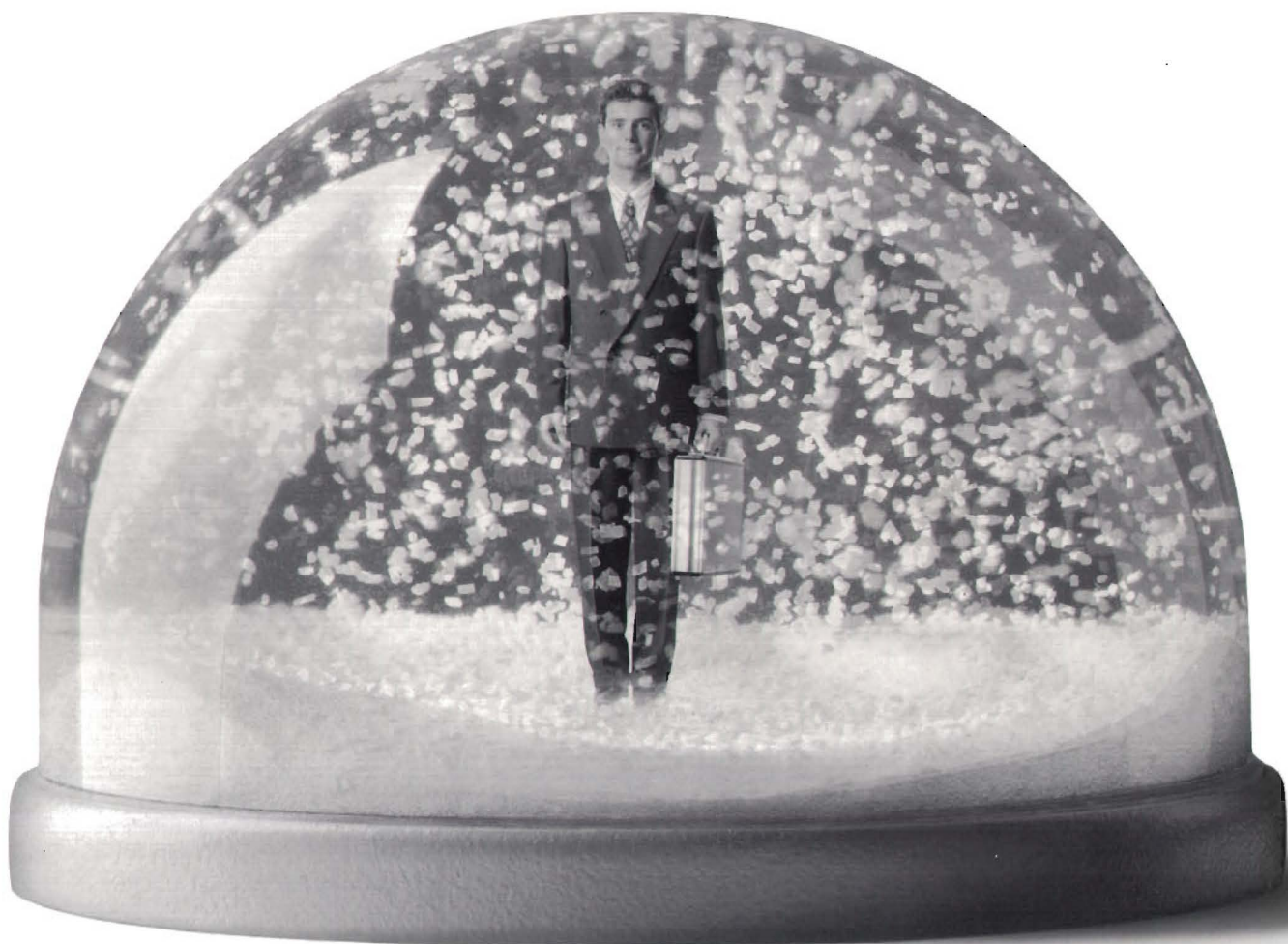
Er zit dus echt niets anders op dan het kopen van die mok. Heb je nog een remedie tegen het vergeten van de milieumok?

'Je neemt nu gewoon in plaats van je agenda en je pen, je agenda, je pen en je milieumok mee.'

Luuc van der Raaij:
"wegoliegende schotels"

Esther van Dijk

Wat heb je aan een mooie positie als niemand je ziet staan?

Je staat op het punt van afstuderen en denkt aan je carrière. Begrijpelijk. Dan kun je twee dingen doen. Je zoekt een bedrijf op en wacht tot je in het diepe mag. Of je praat met de mensen van Moret Ernst & Young Accountants.

Onze carrière-policy is namelijk bijzonder helder: bedrijfs-economen met pit krijgen bij ons alle ruimte. In feite bepaal je je eigen weg naar de top. Meer weten? Bel dan nu met de heer R.J. Ekkebus, telefoon 010 - 4074368.

Praat 'ns met de mensen van Moret Ernst & Young.

 MORET ERNST & YOUNG